

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Proměny vztahů křesťanství a islámu v období
křížových výprav**

Ester Polanská

Plzeň 2016

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Proměny vztahů křesťanství a islámu v období

křížových výprav

Ester Polanská

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Poděkování

Děkuji paní Mrg. et Bc. Dagmar Demjančukové, CsC. za odborné vedení mé práce, cenné rady, pomoc a vstřícný přístup během konzultací.

Obsah

1 Úvod	1
2 Křesťanství	3
2.1 Vznik a raný vývoj křesťanství	3
2.2 Bible	4
2.3 Ježíš Nazaretský	6
2.4 Zásady křesťanské víry	8
3 Islám	10
3.1 Muhammad a vznik islámu	10
3.2 Zásady islámské víry	11
3.3 Korán	13
4 Události předcházející křížovým výpravám	15
4.1 Arabská expanze	15
4.2 Příchod seldžuckých Turků	15
4.3 Příprava křížových výprav	16
5 Období křížových výprav	19
5.1 Představa svaté války	19
5.2 Vymezení období kruciát	21
5.3 První křížová výprava	22
5.4 Druhá křížová výprava	27
5.5 Saladinova vláda a třetí kruciáta	29
5.6 Křížové výpravy v 1. polovině 13. století	32
5.7 Poslední výpravy do Zamoří	37
6 Výsledky křížových výprav	40
7 Závěr	43
8 Seznam použitých pramenů	45
9 Resumé	47
9 Přílohy	48

1 Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma Proměny vztahů křesťanství a islámu v období křížových výprav. Zaměřím se na specifika jednotlivých náboženství a na vývoj vztahů mezi křesťany a muslimy ve zmíněném období.

K tomuto výběru jsem přistoupila z důvodu zájmu o problematiku vztahů dvou největších světových náboženství. Jde o téma, které je v současné době aktuální a vyvolává rozporuplná hodnocení mezi lidmi. Proto jsem se rozhodla proniknout do této problematiky a objasnit, jakými vztahy byla provázena křížová tažení vrcholného středověku. Křesťanství a islám si v mnoha aspektech odporují, i přesto jsou však nerozlučně spjaty a panuje mezi nimi vzájemný respekt.

Text bude dělen do čtyř základních kapitol. První dvě kapitoly se budou věnovat hlavním rysům, souvislostem a postavám jednotlivých náboženství, z čehož může být později jasněji uchopitelné, proč dané problémy mezi konfesemi vznikaly. Další kapitola pohovoří o událostech, které se odehrávaly před zahájením křížových výprav. Bude zde zahrnuta Arabská expanze směřující do různých míst světa, příchod seldžuckých Turků do východního Středomoří, a v poslední části příprava na křížové výpravy, kde se budu soustředit na církevní koncil v Clermontu. Poslední a nejobsáhlejší část pak bude věnována samotným křížovým výpravám, a to jak cílenému vývoji vztahů obou vyznání, tak i historickému vývoji daných událostí.

Rozsah textu u jednotlivých kruciát se bude lišit, protože se liší i jejich důležitost ve vztahu ke zvolenému tématu. Je důležité se dostatečně věnovat období první kruciáty, protože do ní byl vložen velký potenciál a sloužila jako příklad při svolávání nových tažení ve jménu Boha. Současně také přinesla velké proměny mezi vztahy křesťanství a islámu. Druhá a třetí křížová výprava byly taktéž pro toto téma nezanedbatelně přínosné a bude jim proto určen větší rozsah. Pro záměr mé práce měly menší význam čtvrtá až sedmá křížová výprava, bude jim proto sloužit méně prostoru. Mezi těmito výpravami došlo i k dětskému tažení do Svaté země, které jsem do své práce taktéž zahrnula. Během posledních křížových výprav opět vystoupily do popředí poměry mezi konfesemi, které se vyvíjely a měnily, a proto bude tato část opět rozsáhlejší.

Za cíl práce byla stanovena komparace křesťanství a islámu, jejich vymezení a analýza následných proměn vztahů mezi nimi. Informace o historii a fakta týkající se obou náboženství budu čerpat z odborných a historických publikací domácích i zahraničních autorů. Bude použita metoda komparace, kompilace a analýzy. Práce bude také obsahovat obrazové přílohy, jejichž předmětem budou mapy vztahující se ke zvolenému období.

2 Křesťanství

2.1 Vznik a raný vývoj křesťanství

Křesťanství je potomkem judaismu, což je náboženství židovského lidu. Ježíš byl původem Žid, mluvil aramejsky a Písmo, jím užívané, byla hebrejská Bible a apoštolové byli Židovského původu, stejně jako první tři tisíce následovníků. Víra v Ježíše Krista se začala šířit i do Řecka a Římské říše a velká část křesťanů byla původu pohanského¹. V porovnání s tradičním židovským náboženstvím se křesťanství jeví jako náboženská novinka a zpočátku se setkala s nedůvěrou ze strany konzervativních Římanů. Této skepsi nepomáhala ani skutečnost, že zakladatel křesťanství zemřel ukřižováním, což byl v té době ten nejopovrhliivější způsob popravy². V rámci židovství vedle sebe v prvním století existovaly rozličné názorové proudy a skupiny, které se lišily v mnoha zásadních věcech od způsobu života až po výklad Mesiášova příchodu. Biblické pasáže o příchodu Mesiáše se vykládaly různě, a tak v tomto důležitém bodě židovské víry nebylo dosaženo v prvním století uzavření konsenzu³.

Nově vzniklé sekty byly prověřovány římským senátem a následně byly schvalovány a povoleny, nebo na nich bylo shledáno něco závadného a byly zakázány. I přes schvalování nových náboženství Římané byli věrni tradičním bohům a nově schválená náboženství byla považována za cosi doplňujícího, dodatečného. Důvodem nepřijetí křesťanství byl pro Římany jeho odmítavý postoj k pohanům a jejich božstvům a druhou nepřekonatelnou překážkou byl nízký původ zakladatele tohoto náboženství. Křesťanství tak zůstalo první tři století své existence obávaným a neznámým náboženstvím, které bylo někým považováno za odnož judaismu, jinými pak za záhadnou sektu⁴.

Církev byla svědkem toho, jak se v průběhu století malá skupina, spadající do židovského náboženství, měnila v nezávislou organizaci a od židovství se zcela oddělila, přičemž většina jejích členů byla pohanského původu, nikoli židovského.

¹ WINTER, David. *ABC křesťanství*. 1. české vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2010, s. 10.

² KLÍČOVÁ, Marcela. *Vzestup křesťanství: dějiny prvních pěti století církve*. Praha: Návrat domů, 2009, s. 17.

³ Tamt. s. 23-24.

⁴ Tamt. s. 18-19.

Osoba, jež zásadně ovlivnila vývoj církve, byl Saul z Tarsu, známý jako apoštol Pavel. Saul byl řecky mluvící občan Římské říše a zároveň židovský farizej, ovládal tedy řečtinu i hebrejštinu. Jeho bilingvnost, znalost řecké filosofie, židovské Bible a zákona ho připravila na funkci vyslance a propagátora křesťanství mezi Řeky. Pavel původně v Krista nevěřil a jeho úkolem bylo vymýcení všech věřících, kteří svým omylem sváděli další lidi na scesti. Při jeho putování do Damašku ho ale dle Skutků apoštolů ozářilo světlo a uslyšel Kristův hlas. Po tomto prožitku se z Pavla stal zapálený zastánce a misionář a jeho jméno se ze Saula změnilo na Pavla a byl přijat mezi apoštoly⁵. O obrácení Pavla na víru se pojednává na mnoha místech v Novém zákoně, např. v kapitole Skutky apoštolů: „Saul nepřestával vyhrožovat učedníkům Páně a chtěl je vyhladit. Šel proto k veleknězi a vyžádal si od něho doporučující listy pro synagogy v Damašku, aby tam mohl vyhledávat muže i ženy, kteří se hlásí k tomu směru, a přivést je v poutech do Jeruzaléma. Na cestě, když už byl blízko Damašku, zazářilo kolem něho náhle světlo z nebe. Padl na zem a uslyšel hlas: „Saule, Saule, proč mne pronásleduješ?“ Saul řekl: „Kdo jsi, Pane?“ On odpověděl: „Já jsem Ježíš, kterého ty pronásleduješ. Vstaň, jdi do města a tam se dovíš, co máš dělat.“ Muži, kteří ho doprovázeli, zůstali stát a nebyli schopni slova; slyšeli sice hlas, ale nespatriili nikoho. Saul vstal ze země, otevřel oči, ale nic neviděl. Museli ho vzít za ruce a dovést do Damašku. Po tři dny neviděl, nic nejedl a nepil⁶.“

V té době se přesunulo centrum křesťanství z Jeruzaléma, jenž byl sídlem apoštolů, do Říma, kulturního a politického centra římské říše. Přestože pozornost křesťanů nyní byla soustředěna stále více k Římu jakožto k sídlu křesťanské obce a hlavnímu městu říše, Jeruzalém nadále zaujímal důležitou pozici jako místo historických událostí spojených s Ježíšovým působením a smrtí⁷.

2.2 Bible

Zdrojem křesťanské věrouky se považuje Bible neboli Písmo a jde o nejvyšší autoritu v otázkách víry. Vznikala v průběhu několika staletí a přispívalo do ní více různých autorů, z nichž někteří zůstali anonymní. První část Bible je známa jako Starý zákon a jeho prvních pět knih nese název „Knihy Mojžišovy“ – Mojžíš není jejich

⁵ KLÍČOVÁ 2009, s. 22-27.

⁶ Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 7. přeprac. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1996, s. 122.

⁷ KLÍČOVÁ 2009, s. 23.

autorem, ale poslední kniha zpravuje o jeho smrti. Knihy proroků nesou jméno osoby, k níž se vztahují, ale není možno s jistotou říci, zda byly napsány oním prorokem, či obyčejným písařem⁸. Starý zákon je soubor starověkých židovských spisů, který křesťané četli v řeckém překladu, který byl Židy pořízen v egyptské Alexandrii mezi 3. a 1. stoletím před Kristem a je nazýván Septuaginta⁹.

Ve druhé části Písma je k dispozici více historických faktů a lze s jistotou označit autory novozákonních textů. Téměř polovina Nového zákona byla sepsána apoštoly Lukášem a Pavlem. Starý zákon, tak jak je nám znám dnes, byl z velké části shodný se spisy, které čítával Ježíš a první křesťané. Nový zákon je složen z evangelií, která líčí Ježíšův život i smrt, z knih Skutky apoštolů, popisujících nejranější dějiny církve, apoštolských listů a z knihy Zjevení Janovo. Tyto texty byly po 2 staletích připojeny za texty Starého zákona, který byl definitivně sestaven jako sbírka posvátných spisů až v 5. století. Církevní koncil konaný v 5. století uznal obě části Bible jako křesťanské Písmo¹⁰.

„Události Nového zákona byly zaznamenávány v průběhu šedesáti let poté, co se tyto události odehrály. Pavel napsal své nejranější listy přibližně dvacet tři let po Ježíšově ukřižování, tedy ještě za života mnoha očitých svědků těchto událostí. Nejstarší evangelium (Markovo) pochází z doby zhruba o třicet let později. Sepsal je pravděpodobně mladý muž, který žil v době ukřižování v Jeruzalémě¹¹.“

Posvátné texty byly v průběhu staletí přepisovány a pečlivě předávány. Roku 1947 byly nalezeny v Kumránu tzv. „svitky od Mrtvého Moře“, tedy rukopisy s hebrejskými biblickými texty, které byly o několik století starší než ty, které byly do té doby k dispozici. Zjištěné rozdíly byly pouze podružné, což znamená, že práce starověkých pisatelů byla dobře odvedena. Významná část Starého zákona je psána hebrejsky, Nový zákon je psán v jazyce řeckém, takže většina lidí musí Bibli číst v překladu. Písmo je v současnosti dostupné ve všech hlavních světových jazycích a v mnoha kmenových jazycích a pouze několik menšinových etnik Bibli v mateřském jazyce ještě nemá¹².

⁸ WINTER, David. *ABC křesťanství*. 1. české vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2010, s. 12.

⁹ CHALUPA, Aleš – MENDEL, Miloš – VRZAL, Miroslav a kol. *Náboženství světa I: západní tradice*. Vývoj křesťanských rituálů. Zbiral, David. Brno: Masarykova Univerzita, 2014, s. 83.

¹⁰ Winter 2010, s. 12.

¹¹ Tamt., s. 13.

¹² Tamt., s. 13.

První kniha Bible – Genesis – začíná příběhem o stvoření hvězd, planet, světla a tmy, země a vody, rostlin, ryb, ptáků a zvířat. Nakonec stvořil Bůh muže a ženu „k obrazu svému“, to znamená, že stvořil člověka tak, že s ním sdílí podobné charakteristické rysy, jako jsou osobnost, vědomí sebe sama, tvořivost či mravní vědomí. Jsme tedy duchovní bytosti. Člověk byl Bohem zasazen do zahrady Eden, plné plodů, takzvané „zahrady potěšení“, skutečného ráje. Člověk se měl o tuto zahradu starat a z jejích plodů se radovat, avšak bylo mu zakázáno jíst ovoce ze stromu poznání dobrého a zlého. Touha člověka po společnosti byla naplněna tak, že dal Bůh po bok muže ženu. Ti společně porušili Boží příkaz a za trest byli vyhnáni z ráje. Teprve tehdy dostávají jména Adam (což znamená „člověk“) a Eva (odvozeno z hebrejského slova „život“). Tomuto prvnímu činu lidské neposlušnosti se říká „prvotní vina“ či „pád“¹³.

Celá Bible hovoří o Bohu jako o otci, který odpouští. Boží odpuštění je činem jeho svobodné vůle, projevem jeho „vytrvalé lásky“ a pokud Bůh odpustí, rovněž hřích zapomene. Ježíš nabízí lidem odpuštění, a také své následovníky vybízí, aby odpouštěli těm, kdo se na nich provinili¹⁴. Příkladem zde může být Ježíšovo odpuštění vojákům, kteří ho ukřižovali: „Ježíš řekl: „Otče, odpust jim, vždyť nevědí, co činí.“ O jeho šaty se rozdělili losem¹⁵.“

2.3 Ježíš Nazaretský

Pokud chceme znát křesťanský příběh celistvě, je nutné začít osobou Ježíše Krista. Ježíš byl, stejně jako první křesťané, Žid. Ti všichni se řídili hebrejskou Biblií, která byla později nazvána Starý zákon. Čerství vyznavači Ježíše Krista ho nazývali zaslíbeným vykupitelem Izraele, Mesiášem, Kristem, a někteří Židé, kteří s tímto tvrzením nesouhlasili, nebo ho dokonce považovali za rouhačské, vyhnali tyto vyznavače ze svých synagog a začali je pronásledovat. Křesťané se tak vydali vlastní cestou, aby se oddělili nebo vymezili proti takovým příslušníkům židovské víry, kteří se uchýlovali k vražednému násilí, za které se do konce 20. století nedostatečně káli¹⁶.

¹³ WINTER 2010, s. 14-15.

¹⁴ Tamt., s. 16.

¹⁵ *Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad*. 7. přeprac. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1996., s. 89.

¹⁶ MARTY, Martin, E. *Křesťanský svět: celosvětové dějiny křesťanství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2015, s. 18.

Všechny příběhy o Ježíši Kristu byly napsány jeho následovníky zvanými učedníci či evangelisté, což znamená šířitelé evangelia (v překladu dobrá zpráva). Podle těchto vyprávění si Ježíš vybral dvanáct učedníků, kteří měli představovat dvanáct izraelských kmenů. Evangelia jsou také čtyři knihy Nového zákona a jsou pojmenovány podle jejich autorů – Marek, Matouš, Lukáš, Jan. Jde o jakási výpravná svědectví toho, co raná společnost oceňovala a chtěla si to uchovat. Především Janovo vyprávění se stalo pro většinu křesťanů na celém světě ústřední pro jejich víru. V době, kdy byla evangelia utvářena, bylo Římany násilně potlačeno povstání utlačovaných Židů. Římané oblehli Jeruzalém a byl zničen druhý chrám, centrum židovského bohoslužebného života. Tyto dramatické události sehrály podle badatelů svou roli při psaní evangelií¹⁷.

Ježíš se narodil Marii z Nazaretu, ale v Lukášově evangeliu se hovoří o tom, že Marie počala i porodila jako panna. Marie je považována za „Matku Boží“ a stala se vzorem víry a důvěry, předmětem uctívání a rovněž byla námětem křesťanské ikonografie. O Ježíšově dětství se z evangelií příliš nedozvídáme. Jako dospělý pak Ježíš kázal a uzdravoval. Jako kazatel hlásal přítomné i nadcházející království Boží, do něhož mohli vstoupit jen ti, kdo byli ochotni se změnit, litovat svého chybného jednání a stát se spravedlivými a milosrdnými. Ježíš prorokoval brzké zničení světa, který znali, a lidé musí být připraveni a ve svém učení upřednostňoval otevřené konce, paradoxy či hádanky a uskutečňovalo se především ve světském světě mimo chrámy. Hlásal cestu nenásilí, nezabíjení, hledání království nebeského a nabádal, abychom nepečovali úzkostlivě o zítřek, neboť zítřek o sebe bude pečovat sám¹⁸.

Tento prorok z Nazaretu hlásal radikální spravedlnost a mír a projevoval důvěru v Boží úmysly. Ačkoli hovořil aramejsky, rané dokumenty o něm jsou psány v řečtině a podle příběhů o něm Ježíš stoloval s opovrhovanými a zkorumpovanými lidmi, kteří nevzbuzovali úctu i přesto, že znal osoby zámožné. Ježíš podle evangelií omezil všechna přikázání na pouhou lásku k Bohu a lásku k bližnímu. Židovskými skupinami byl považován za osobu zpochybňující jejich autoritu a některá jeho prohlášení pokládali za rouhačská. Následně Ježíš čelil soudnímu procesu v čele s Římským prefektem Pilatem Pontským, který vydal Ježíše lidu k ukřižování. Tento trest byl Římany vyhrazen pro zelóty nebo revolucionáře a pro zločince nejhoršího stupně. Názory na význam smrti Ježíše se různí, avšak křesťané se shodují v tom, že zemřel

¹⁷ MARTY 2015, s. 19.

¹⁸ Tamt., s. 20-14.

„pro jejich spásu“. On sám podle evangelií prorokoval, že se stane obětí za druhé, bude obětován kvůli jejich životům¹⁹.

Den po Kristově ukřižování přišly jeho stoupenkyně k hrobu, aby dokončily obřadní péči o jeho tělo, ale jeho tělo zde již nenalezly. Kristus zemřel v pátek a třetího dne, v neděli, se různým způsobem v tělesné podobě zjevoval. Tomáše, který o jeho skutečnosti pochyboval, nechal sáhnout na své rány, s některými svědky vzkříšení pojedl a po čtyřiceti dnech je opět opustil. Této události se říká nanebevstoupení a slaví se čtyřicátý den po svátku vzkříšení neboli Velikonocích. O deset dní později sestoupil mezi apoštoly, podle Ježíšova slibu, Duch svatý, a tento den je slaven jako svátek Letnice. Učedníci se poté stali částí jádrem společenství nazvaného „křesťanská církev“. Zatímco dospělý Ježíš nikdy neopustil Palestinu, učedníci začali získávat přívržence z různých společenských vrstev v Malé Asii i Sýrii. V Jeruzalémě, jenž byl sužován útoky Římanů a Židů, setrvali věřící až do roku 70 n. l., kdy bylo město zničeno²⁰.

2.4 Zásady křesťanské víry

Mezi první křesťany se zařadili židé a pohané, kteří neuvěřili v Izraelského Boha a vytvářeli společenství, která byla nazývána církve a byla vedena „starším“ neboli presbyterem. Tyto církve měly střediska v Římě (rovněž tam zahynuli apoštolové Petr a Pavel), Konstantinopol (dnešní Istanbul), Jeruzalém, Antiochie a Alexandrie (dnešní Egypt). Politické soupeření zapříčiňovalo nepříznivé vztahy mezi jednotlivými církvemi, což vedlo až k následnému odtržení a osamostatnění některých křesťanských církví. V 5. Století došlo k oddělení východní církve (Antiochie, Alexandrie) od ostatních. Století jedenácté pak přineslo známý rozkol, jehož výsledkem bylo trvalé rozdělení křesťanského východu a západu kvůli nelibosti nadvlády Říma. Došlo tak k založení katolické (univerzální) církve na západě a východ se ujal pravoslaví, které šíří pravou víru. V 16. století se v západní Evropě odehrála reformace, ke které dali podnět Martin Luther a Jan Kalvín a vzniklo tak protestantství, které se dále dělilo. V téže době vznikla z rozepře mezi anglickým králem a papežem anglikánská církev²¹.

¹⁹ MARTY 2015, s. 24-26.

²⁰ Tamt., s. 27-28.

²¹ KUBLER, Michel - MROWIEC, Katia - SFEIR, Antoine. *Bůh, Jahve, Alláh: vše, co nás zajímá o křesťanství, judaismu a islámu: 100 odpovědí na základní otázky víry: víra židů, víra křesťanů, víra muslimů*. Vyd. 1. Ilustrace Olivier André. Praha: Garamond, 2009, s. 34-37.

Podle křesťanů na sebe Bůh bere lidskou podobu a ukazuje se v osobě Ježíše Nazaretského, Božího syna, a tento jev nazýváme vtělení. Modlitba Krédo představuje vyznání křesťanského náboženství, její text rekapituluje tuto víru, byl napsán ve 4. století a pochází z latinského slova „credo“ (věřím). Bůh podle křesťanů je Otcem, který dává život a ke každé osobě, již stvoří, cítí bezpodmínečnou lásku a označení „všemohoucí“ má nikoli díky své síle, ale díky svému hlubokému citu. Synem Božím je Ježíš Kristus, který byl počat v klíně Mariině nikoli s bytostí opačného pohlaví, ale přičiněním Ducha. Ježíš žil opravdový život na zemi a po své smrti na kříži ukázal Bůh formou zmrtvýchvstání, že člověk může být spasen. Duch představuje Boží sílu přítomnou od počátku světa, tedy pokaždé, když Bůh činí něco významného. Jeden Bůh tak zahrnuje tři různé postavy s Jednotnou Božskou povahou a věřit v tuto Svatou trojici znamená v Boha naplněného něhou a citem. Věřící by si měli připomínat, že Bůh pro ně žil a trpěl a měli by symbolicky opakovat toto obětní gesto v podobě díkůvzdání. Jeho poselství by měli roznášet do světa, protože je spojeno se všemi lidmi, kteří byli Kristem spaseni od hříchu a smrti²².

Křesťanský Bůh se bezpodmínečně sklání ke všem lidem bez ohledu na jeho hříchy. Jeho láska nerozlišuje mezi slabými, trpícími či chudými lidmi. Křesťanství nabylo mnoha různých podob, což není obvyklé u žádných jiných náboženství, zakotvilo v rozličných kulturách, a to díky jednoduchosti svého základního poselství. Láska Boží v Kristově vtělení narušuje veškeré hranice a současně spojuje všechny hodnoty slučitelné s lidskostí²³.

Křesťané vyznávají všeobecně známé Desatero přikázání, které bylo vyjeveno Bohem skrze Mojžíše na hoře Sínaj a křesťanstvo tak dostalo nové předpisy, podle nichž mělo vést své žití. O Desateru se dočteme na více místech Bible²⁴.

²² KUBLER, Michel - MROWIEC, Katia - SFEIR, Antoine 2009, s. 46-55.

²³ BEINERT, Wolfgang. *Malé dějiny křesťanského myšlení*. 1. české vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. Studium (Karmelitánské nakladatelství), 2012, s. 291-293.

²⁴ *Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad*. 7. přeprac. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1996., s. 81.

3 Islám

3.1 Muhammad a vznik islámu

Roku 570 n. l. neboli v „roce slona“ se v Mekce narodil Muhammad Ibn Abdulláh. Jeho rodiči byli Abduláh a Amína a pocházeli z mocného kmene Qurajšovců, který vládl v Mekce a střežil posvátnou svatyni Kaba. Abdulláh zemřel ještě před synovým narozením, a tak jeho matka vybrala chudou ženu Halímu, aby o jejího syna pečovala. Muhammad strávil v dětství několik let v poušti, aby tam poznal hodnoty jako sebekázeň, ušlechtilost a svobodu a zvládl čistou formu arabštiny. V té době se měli Muhammadovi zjevit v lidské podobě dva andělé, otevřít mu hrud' a jeho srdce očistit sněhem. Halíma a její manžel byli tímto vyprávěním ohromeni a poté, co si všimli mateřského znaménka, které bylo znamením proroctví, na Muhammadových zádech, vzali chlapce zpět do Mekky²⁵.

Matka Muhammada zemřela v jeho šesti letech, dva roky poté ho opatroval dědeček a pak si ho vzal k sobě strýc Abú Tálíb, který měl syn Alího. Podle Alího slovo nosil Muhammad na zádech znamení proroků, protože byl posledním z nich. Dle informací islámských zdrojů poznali v tomto znaménku i jiní lidé znamení proroctví – např. křesťanský mnich Bahírá, který se s Prorokem setkal na jeho cestě do Sýrie s výpravou Abú Tálíba. Muhammad často odjížděl do pouště, aby tam meditoval a modlil se. Při svých pobytech v poušti měl vidění, která líčil jako „prolomení světla úsvitu“. Ve svých čtyřiceti letech meditoval v jeskyni zvané Híra na Hoře světla poblíž Mekky a tam pocítil přítomnost archanděla Gabriela, čímž začal proces zjevování Koránu²⁶.

Dle Muhammadových slov se mu vyjevovala archandělova slova, nebo se mu zjevení ukázalo přímo v jeho srdci za doprovodu zvuků zvonů. Proces zjevování měl trvat asi dvacet tři let a skončit krátce před prorokovou smrtí. Muhammad nejprve kázal mezi svou rodinou a nejbližšími, tři roky po prvním zjevení ale už i mezi širokou veřejností. Mezi prvními přijali islám Muhammadova manželka Chadídža, bratranec Alí, Muhammadův příbuzný Zaud ibn al-Hárith a postupně se přidávali i význační občané Mekky. Poselství se šířilo, ale vytvářela se i jeho opozice v čele s Amb ibn

²⁵ *Islám- náboženství, historie a budoucnost.* (R. JANDA, Překl.). Brno: Jota, 2010, s. 29-31.

²⁶ Tamt., s. 31-32.

Hišámem, jenž byl prvními muslimy přezdíván „Otec nevědomosti“. Díky tlaku ze strany qurajšovských vládců města Mekky se stával pro Muhammada a první muslimy život zde čím dál složitější a nebezpečnější²⁷.

Rok 619 byl Muhammad zarmoucen úmrtími své choti Chadídži a strýce Abú Táliba. Vydal se tedy na pouť do Kaby, kde ve spánku prožil „Mirádž“- noční výpravu, jež je zmiňována v koránu a mnoha knihách o historii islámu. Na tuto výpravu ho vzal archanděl Gabriel do Jeruzaléma, ale ten se od něho při cestě odloučil, a tak došel Muhammad sám k Božímu trůnu, kde měl obdržet nejvyšší poklad vědomostí. Na této cestě se měl také setkat s předchozími velkými proroky, mezi nimiž měli být Ježíš a Mojžíš. Díky této pouti je Jeruzalém muslimy uznáván jako svaté místo²⁸.

V roce 621 byl Muhammad pozván obyvateli města Jathrib, ležícího severně od Mekky, aby se stal jejich vůdcem. Následujícího roku byla podepsána dohoda, která zajišťovala ochranu Muhammada a jeho stoupenců Jathribskými obyvateli a poté se muslimové přesunuli z Mekky do Jathribu. Muhammad při své cestě do Jathribu čelil pronásledování Qurajšovců, avšak podle pověsti se s Abú Bakrem schovali v jeskyni, jejíž vchod zakryli pavouci sítěmi a ptáci hnízdy, a tak nebyli protivníky nalezeni. Dne 25. září 622 byla Muhammadem dokonána Hidžra, neboli vystěhování do Jathribu, které bylo následně přejmenováno na „Město proroka“ (Medína). Tato událost byla podnětem k ustanovení islámu náboženským a společenským řádem a stala se základním bodem islámského kalendáře. Na místě Quba v Medíně, kam Muhammad dorazil při cestě z Mekky, byla postavena první islámská mešita²⁹.

3.2 Zásady islámské víry

Islámské učení, právo a myšlení vycházejí ze čtyř základních principů (*usúl*). První z nich je korán, který představuje Slovo Boží, zjevené Muhammadovi archandělem Gabrielem. Jedná se o základním zdrojem islámského učení. Druhým principem je sunna, neboli soubor výroků a skutků Proroka zaznamenaných v podobě zpráv, hadíthů. Pro sunnitskou větev muslimů představuje vysoce směrodatný zdroj. Naproti tomu šíitská větev upřednostňuje jiné sbírky. Třetí zásada, idžmá, neboli shoda

²⁷ *Islám- náboženství, historie a budoucnost* 2010, s. 33-34.

²⁸ Tamt., s. 34-35.

²⁹ Tamt., s. 35-36.

právních autorit, se rozšířila v 8. století v důsledku standardizace právní teorie a praxe k překonání individuálních a regionálních rozdílů v postojích. Od 9. století byly otázky, v nichž se již dosáhlo konsenzu, uzavřeny a již se o nich dále nesmělo pochybovat. Idžtihád, neboli „individuální úsudek“, je posledním principem islámského učení³⁰. Jde o jakési úsilí muslimských právních znalců o samostatný úsudek o náboženských a právních záležitostech a může být prováděn pouze mudžtahidy³¹7).

Islámská víra je muslimy nazývána ímán a přestože nikdy neexistovalo všeobecné formální krédo, s nímž by muslimové museli souhlasit nebo ho pronášet, lze základní prvky islámské víry shrnout poměrně jednoduše. Důležitým prvkem islámu je šaháda, neboli dosvědčení jedinství Boha a Muhammada jako posla. Šaháda nezahrnuje zmínky o koránu, posledním soudu ani, ani o jiných důležitých prvcích islámu, je proto nedostatečná pro nezávislé fungování. Základní naukou islámu, vycházející ze šahády, je víra v jediného Boha (tauhíd) a je hlavní doktrinální zásadou islámu. Dále je pro toto náboženství důležitá víra v anděly, jež byli Bohem pověřeni ke zprostředkování zjevení. Muslimové také věří v proroctví a posvátné knihy, zjevené prorokům v minulosti, a především přijetí Muhammada a Koránu coby poslední „pečeti“ mnoha proroctví napříč dějinami. Dalším prvkem islámské víry je víra v den posledního soudu, kdy všichni mrtví povstanou a lidé se sejdou před soudnou stolicí Boží, spravedliví budou spaseni a dostanou se do nebe a nevěrci budou odsouzeni a svrženi do pekla. Poslední nauka je o řízení prozřetelnosti a o predestinaci, v nichž je člověku dána dostatečná míra odpovědnosti svobody k činění mravních a duchovních rozhodnutí³².

Islám je náboženství, které klade důraz na ortopraktické otázky, tedy na dodržování základních článků víry a základních postojů. Tento charakter je nejvýraznější na pěti základních povinnostech zformulovaných jako „pilíře islámu“ nebo „sloupy víry“, které jsou závazné pro všechny muslimy. Tyto pilíře dohromady tvoří silnou vnitřní strukturu ummy, vymezují ji a zároveň brání vůči okolí³³.

První zásadou je již zmiňovaná šaháda, která vyžaduje přednesení vyznání víry minimálně jednou za život muslimů. Toto vyznání musí být předneseno nahlas, s pochopením jeho významu a srdečným přesvědčením. Druhým pilířem je vykonávání pěti modliteb denně, jejichž souhrn je nazván salát. Modlitby jsou prováděny směrem

³⁰ *Islám- náboženství, historie a budoucnost* 2010, s. 45-47.

³¹ DENNY, Frederick, Mathewson. *Islám a muslimská obec*. 2.vyd. Praha: Prostor, 1999, s. 187.

³² Tamt., s. 72-73.

³³ Tamt., s. 73.

ke svatyni Qaba nacházející se v posvátné mešitě v Mekce, přičemž první modlitba je vykonávána před východem slunce, druhá po poledni, třetí v pozdní odpoledne, čtvrtá po západu slunce a pátá před ulehnutím k spánku. Před jednotlivými modlitbami se provádí obřadné omytí rukou, nohou a obličeje a hlavní sborovou modlitbu představuje páteční modlitba. Třetím sloupem víry je povinná daň (*zakát*). Jde o jedinou trvalou daň, kterou stanovil Korán a díky ní je majetek platicích nábožensky a právně očištěn. Daň je placena každoročně z obilí, dobytka a hotovosti po jednoletém vlastnictví. Daň je vybírána státem a je využita na pomoc chudým, vyplácení muslimských válečných zajatců, džihád, budování zařízení pro poutníky a další. Čtvrtý pilíř víry je půst během měsíce ramadánu, který každý den tohoto měsíce začíná za úsvitu a končí západem slunce. Během tohoto půstu se nesmí jíst, pít, ani kouřit a jsou z něj vyloučeny děti do 14 let, staří a nevléčitelně nemocní lidé. Poslední zásadou je každoroční pouť do Mekky (*hadždž*), kterou je každý muslim povinen vykonat alespoň jednou za život. Hadždž se koná v posledním měsíci muslimského roku a může být uskutečněna pouze člověkem, jenže si to může dovolit a jeho rodina bude po tu dobu dostatečně zajištěna³⁴.

3.3 Korán

Korán, svatá kniha islámu, je zaměřen na Boží jedinnost a na Muhammadovu prorockou roli posla. Pro muslimy Korán obsahuje Boží zjevené vedení a Muhammadova sunna, obsahující jeho zvyklosti a způsob jednání, by měla být dle muslimů lidmi naučena a napodobována. Korán byl Muhammadovi zjeven archandělem Gabrielem jakýmsi verbálním vnuknutím. Podle muslimů jsou v něm obsažena pouze slova Boží bez jakýchkoli příměsí lidského původu, která Muhammad přijal a ve stejné podobě je dále šířil. Soubor zjevení se stále rozšiřoval, a tak začal být muslimy používán jako modlitební kniha či zdroj vedení. „Vedení“ je jedno ze synonym Koránu, mezi další pak patří „rozlišení“ mezi dobrem a zlem, pravdou a bludem. Všechny Muhammadovy recitace byly shromážděny a uspořádány do knižní podoby asi dvacet let po Prorokově smrti, tedy kolem roku 650 n. l., a poté byly prohlášeny skupinou znalců z Muhammadova okolí prohlášeny za platné. Většina svatých knih vzniká za přispění různých zdrojů a postupně se formuje do kanonické podoby, kdežto Korán se formoval odlišně. Délka Koránu je srovnatelná s knihou Nového zákona, přičemž Korán se skládá ze 114 kapitol s názvem súry³⁵.

³⁴ *Islám- náboženství, historie a budoucnost* 2010, s. 52-53.

³⁵ DENNY, Frederick, Mathewson 1999, s. 85-86.

Súry jsou řazeny chronologicky a dělí se na súry z vzniklé v období Muhammadova působení v Mekce a súry pocházející z Medínského období, kdy už byla založena umma a Muhammad již zodpovídal za řízení složitého politického, společenského, vojenského a náboženského řádu. Mekkánské súry jsou charakteristické varováním před posledním soudem, připomínáním proroků Ježíše, Mojžíše, Abrahama jako předchůdců Koránu a Muhammadova prorockého vlivu mezi Araby. Súry z období v Medíně mají společná témata se súrami mekkánskými, avšak jsou poznamenány zájmem o právní a praktické záležitosti obce, které zrcadlí založení a brzký vývoj ummy coby společenského a politického řádu ³⁶.

Text Koránu zjevený v mekkánském období může být ilustrován na následujícím úryvku o soudném dnu, kdy všechna tajemství vyjdou najevo a posouzeny budou všechny skutky, zda jsou chvályhodné, či chybné³⁷: „Až slunce bude svinuto, až hvězdy pohasnou, až hory se z místa pohnou, až březí velbloudice bude zanedbána a divoká zvířata shromážděna, až moře se povaří a duše až se spáří, až zaživa pohřbená bude tázána, pro jakou vinu byla utracena, až svitky budou rozvinuty a nebe bude staženo a peklo rozpáleno a zahrada rajská přiblížena, tehdy duše každá, co vykonala, pozná!³⁸.“ Naproti tomu súry z Medínského období jsou zaměřeny společensky, prakticky: „Cizoložníci a cizoložníka zbičujte, každého z nich sto ranami! A necht' vás nepojme vůči nim lítost, s ohledem na náboženství Boží, věříte-li v Boha a v den poslední. A necht' skupina věřících je svědkem trestu jejich³⁹.“ Medínské verše v sobě však zahrnují i zjevení z období četných konfliktů z doby Muhammadova prorockého působení. Mezi tyto patří známý „verš trůnu“, který si mnozí muslimové opisují a nosí při sobě: „Bůh – není božstva kromě Něho, živého, trvalého! Nepadá naň ani dřímota, ani spánek, Jemu náleží vše, co na nebesích je i na zemi! Kdo může se u Něho přimluvit jinak než s dovolením Jeho? On zná, co je před rukama jejich i co je za zády jejich, zatímco oni neobejmou z vědění Jeho nic leda to, co On chce. Trůn Jeho obepíná nebesa i zemi a střežení jich mu potíží nečiní – On vznešený je a mohutný!⁴⁰.“

Korán je klíčovou skutečností existence islámu, bez níž by toto náboženství nemohlo vzniknout. Význam Koránu pro muslimy je odborníky přirovnáván ke Kristu

³⁶ DENNY 1999, s. 87.

³⁷ Tamt., s. 88.

³⁸ Korán 2000, 81:1-14.

³⁹ Korán 2000, 24:2.

⁴⁰ Korán 2000, 2:255.

v křesťanství – obojí je považováno za svaté Slovo Boží. Podle křesťanů je Ježíš Nazaretský podoba Slova, jenž sestoupilo do světa v lidské podobě. Podle muslimů Bůh seslal své Slovo v podobě živé recitace a psané knihy, jež se vzájemně doplňují a dohromady představují jev Boží přítomnosti skrze posvátnou promluvu⁴¹.

4. Události předcházející křížovým výpravám

4.1 Arabská expanze

Brzy po Muhammadově smrti se ukázala velká politická průbojnost nového náboženství. Myšlenka džihádu, svaté války, která se od křesťanství lišila především tím, že od samého počátku měla útočný charakter v teorii i v praxi, motivovala Araby k expanzi východním i západním směrem. Během druhé poloviny 7. století ovládli celou západní Afriku a v roce 711 si podrobili vizigótskou říši. Arabská expanze byla zastavena Karlem Martelem v roce 732 v bitvě u Poitiers, avšak Arabové směřovali rovněž do jiných částí Evropy. Na východě byla jimi ohrožována byzantská říše, na Západě pak obsadili Sicílii a usadili se na jihu Itálie, kde porazili roku 982 římského císaře Otu II. u Cotrone. V roce 972 byl v průsmyku sv. Bernarda zajat Araby všeobecně uznávaný clunyjský opat Majolus. Tato událost vzbudila velké pozdvižení a došlo ke zlomu, kdy křesťané sebrali sílu a zorganizovali několik protiútoků. Vytlačili Araby z Francie a Normané je vyhnali z Itálie a Sicílie. Pevněji usazení byli Arabové ve Španělsku, kde trvalo křesťanské znovudobývání neboli reconquista až do konce středověku⁴².

4.2 Příchod seldžuckých Turků

Svět islámu byl v 11. století stále oblastí Arabů, avšak důležitým hlediskem bylo postupné pronikání Turků do střední Asie, kteří svou původní šamanistickou víru vyměnili v 10. století za sunnitský islám⁴³.

V 11. století trpěl islám roztržičností v důsledku rozkolu islámu na sunnity a šíity. Šíitské hnutí se zvolna rozšířilo v severní Africe a v 10. století si podmanilo Egypt a roku 969 založilo v Káhiře fátimovský chalífát, který byl konkurentem abbásovského

⁴¹ DENNY, Frederick, Mathewson 1999, s. 91.

⁴² MAYER, Eberhard, Hans. Vyd.1. Dějiny křížových výprav (J. KNAP, Překl.). Praha: Argo, 2013, s. 15-16.

⁴³ Tamt., s. 17.

chalífátu, a jeho vládnoucí dynastie odvozovala svůj původ od prorokovy dcery Fátimy. V té době byl vlivem vzestupu Fátimovců v Bagdádu oslaben abbásovský chalífát, jehož okrajové oblasti (Sýrie, Palestina) se staly zranitelnými, což neuniklo pozornosti mocnějších sousedů. Prvním ze sousedů byl již zmíněný fátimovský chalífát a druhý představovala byzantská říše, která se během 10. století zvedla ze dna vojenských neúspěchů, ekonomické stagnace a kulturních svárů, kam se dostala v předchozích staletích. Byzantinci se vydali za opětovným nabytím křesťanských zemí a roku 969 dobyli Antiochii, město s mimořádným významem v křesťanských dějinách. Stalo se tak za vlády Basileia II. (976-1025), za jehož pontifikátu říše dosáhla největšího územního rozmachu od dob před vzestupem islámu⁴⁴.

Východní středomoří zažívalo v 11. století příchod polokočovného národa původem ze střední Asie – seldžuckých Turků, kteří při svém stěhování přijali sunnitskou variantu islámu. Považovali se za věrné poddané abbásovského chalify v Bagdádu a jejich povinností bylo prosadit svou vládu proti Fátimovcům v Egyptě. Křesťanští Byzantinci či jiné skupiny následovaly coby protivníci až ve druhé řadě. Seldžukové byli výborní válečníci, jejichž nájezdy do Malé Asie od poloviny 11. století sice nebyly cílenou invazí, ale občasnými vpády a postupným pronikáním, ale Konstantinopol je vnímala jako potupu, která musí být potrestána. Odplatou měla být v roce 1071 bitva u Mantzikertu poblíž jezera Van v dnešním východním Turecku, kde bojovala byzantská armáda pod velením císaře Romana. Křesťané byli na hlavu poraženi a císař padl do zajetí. Sultán Alp Arslan císaře za tučné výkupné a několik opěrných bodů propustil, avšak z dlouhodobého hlediska se bitva jeví jako důležitý milník dějin⁴⁵.

4.3 Příprava křížových výprav

Po bitvě u Mantzikertu zůstaly Byzantské říši přístavy, pobřeží a hlavní město Konstantinopol, ale utápěla se v anarchii. Byzanc si nakonec vyžádala v roce 1076 pomoc u papeže Řehoře VII., který rád vyhověl, ne z touhy po záchraně Byzance, ale spíše z obavy postupu islámu na Východě v době jeho zjevného ústupu na Západě.

⁴⁴ FLETCHER, Richard. *Kříž a půlměsíc* (P. VEREŠ, Překl.). Vyd.1. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 60-61.

⁴⁵ Tamt., s. 60-61.

Věděl, že Konstantinopol chrání Evropu a uvědomoval si nebezpečí, které pro křesťanský svět představují vítězství Turků v Malé Asii a v Sýrii⁴⁶.

Od porážky Byzantinců u Mantzikertu začali Turci pronikat do Anatólie a narušovali byzantské správní struktury. Proces vytlačování Řeků byl dokončen za vlády sultána Malikšáha (1073-1092) a ztráta Anatólie znamenala pro Byzantskou říši katastrofu. Urban II. později v Clermontu deklaroval, že Turci utiskovali východní křesťany, ale tato informace nebyla prokázána. Jako ve všech případech islámské expanze se s místními křesťany zacházelo jako s podmaněným obyvatelstvem, které bylo ale pod ochranou islámského práva, a zároveň byli náboženskou menšinou s omezenou kulturní samosprávou, která musela platit příslušnou daň⁴⁷.

S Turky se ale Byzance potýkala i v Evropě, kde byla v letech 1091-1092 vedena válka kmenem tureckého původu, Pečeněhů, s nimiž se spojili maloasijské Seldžukové proti Řekům, kteří se museli bránit útokům na dvou frontách. Tehdejší byzantský císař Alexios Komnenos ale v dubnu roku 1091 Pečeněhům uštědřil tak silnou porážku, že téměř zmizeli z dějin. Nepovedlo se mu ale eliminovat Seldžuky, kteří byli pevně usazení v Malé Asii, a tak se musel spokojit s dohodou, kterou v roce 1092 uzavřel se sultánem Kilič Arslanem (1092-1107). Říše Velkých Seldžuků se po smrti Malikšáha (1092) rozpadla a Kilič Arslan převzal vládu nad částmi Anatólie, z nichž postupně vznikl rúmský (tj. východořímský) sultanát se sídlem v Ikoniu. Smlouva, kterou Kilič Arslan a Alexios Komnenos uzavřeli, měla zajistit dočasnou ochranu před útoky Seldžuků, kteří se věnovali upevnění postavení v Malé Asii⁴⁸.

Alexios Komnenos byl znepokojen tureckou islamizací Malé Asie, jejich zničením srdce Byzance a podlomení ekonomické a demografické základny východního křesťanství a věděl o dřívější ochotě římských biskupů organizovat ozbrojenou pomoc pro Byzantskou říši. Poslal tedy vyslance na církevní koncil, který byl chystán na jaře roku 1095 papežem Urbanem II. v Piacenze⁴⁹. Ve své žádosti o pomoc, kterou sdělili poslové papeži Urbanovi II., zmiňuje Alexios především pomoc pro Jeruzalém, který patřil mezi území dobytá Turky. Jeho skutečným cílem bylo znovu dobýt Anatólii,

⁴⁶ ROUX, Jean-Paul. *Střet náboženství: dlouhá válka mezi islámem a křesťanstvím (7. až 21. století)*. Vyd. 1. Praha: Rybka, 2015, s. 102.

⁴⁷ MAYER 2013, s. 18.

⁴⁸ Tamt., s. 19.

⁴⁹ PARTNER, Peter. *Bůh válek: Svaté války mezi křesťanstvím a islámem* (M. KAFKOVÁ, Překl.). Vyd. 1. Brno: BB art, 2003, s. 88.

k čemuž potřeboval malé, snadno ovladatelné oddíly námezdních vojáků, a nikoli početná vojska rytířů, která se vydají na první křížovou výpravu. Půl roku po vznesení této žádosti o pomoc vyzýval papež v Clermontu západní křesťany k tažení na východ⁵⁰.

Západní křesťané měli o Jeruzalém zájem kvůli velkému počtu západních poutníků, kteří tam putovali v době raného středověku. Muslimské mocnosti považovaly křesťanskou pout' do Jeruzaléma za legitimní aktivitu „lidu knihy“, ale také pro ně představovala ekonomický zájem. V muslimských zemích měli křesťanští poutníci právní statut chráněné osoby a získávali širokou muslimskou ochranu, která nebyla porušena ani tehdy, pokud ochraňovaná osoba jednala jako nájezdník. Tato ochrana byla ale ukončena v okamžiku, kdy přišli křesťané bojovat proti islámu⁵¹.

V listopadu roku 1095 se konal církevní koncil v Clermontu svolaný papežem Urbanem II. Až poslední den desetidenního koncilu měl papež barvitě vylíčit údajnou tíseň východokřesťanských církví. Malá Asie byla okupována Seldžuky, kostely a křesťanská svatá místa znesvětili pohané a dobytá byla rovněž Antiochie. Papež naléhavě vyzýval k pomoci křesťanským souvěrcům na Východě s vírou v návrat míru do křesťanstva latinského Západu, kde zuřil v tu dobu boj⁵². Řeč Urbana II. nelze doslovně rekonstruovat, avšak základní části jeho projevu jsou zaznamenány kronikáři. Mluvil o utrpení východních křesťanů pod náporom seldžuckých Turků, dále sliboval odměnu účastníkům pomocné výpravy, a to prominutí trestů za spáchané hříchy a ochranu majetku po dobu nepřítomnosti, a nakonec rozváděl výzvu k účasti na výpravě a uděloval pokyny. V prováděcích nařízeních, která následovala, byl za cíl výpravy určen Jeruzalém⁵³ (Hrochovi, 11). Urbanova řeč slavila mimořádný úspěch a jako první přijal kříž v Clermontu biskup Adhémar z Le Puy, který pravděpodobně o plánech papeže již delší dobu věděl. Byl napodobován dalšími přítomnými, kteří si na znamení následování Krista na rameno připevňovali kříže vystřihané z látky. Urban v následujících měsících kázal ve Francii kruciátu a rovněž biskupský úřad pověřil kazatele šířením výzvy mezi lid. Odezva byla mnohem větší, než mohl Urban II. očekávat⁵⁴.

⁵⁰ MAYER 2013, s. 20-21.

⁵¹ PARTNER 2003, s. 99.

⁵² MAYER 2013, s. 22-23.

⁵³ HROCH, Miroslav – HROCHOVÁ, Věra. *Křížáci v Levantě*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1975, s. 11.

⁵⁴ MAYER 2013, s. 23.

5 Období křížových výprav

5.1 Představa svaté války

„Svatou“ byla západními jazyky nazývána válka vedená takovým společenstvím, které samo sebe chápalo jako lid Boží a sledovalo takové cíle, jako šíření pravé víry či její ochrana proti nepřátelům, záštita věřících i míst ctěných jako svatá proti nevěřícím a také dostat tato místa z moci nevěřících. Spravedlivé války se liší od válek svatých, i přesto ale mohou jedna ve druhou přecházet. Ve svaté válce jde o boj kvůli víře a vede se až do zničení, či alespoň podrobení nepřítele, kdežto spravedlivá válka má nastolit mír a bojuje se v ní proti nepříteli kvůli jeho činům. Spravedlivá válka by měla konflikt omezovat a svatá válka ho zostřuje. Svatá válka vzbuzuje kolektivní nenávist a stupňuje se se ztrátami, což má za následek nemožnost kompromisu. Taková válka se tedy vede až do konečného vítězství jedné ze stran⁵⁵.

V islámu je v této souvislosti důležitým pojmem džihád, který se vykládá jako „rozsáhlé úsilí o islám“, neboli snaha o odevzdanost do vůle Boží. Tak byl islám vyložen Muhammadem a jako jediné pravé učení je takto zaznamenán v Koránu. Koránu jsou cizí výhrady proti válce a násilí, které zdůrazňuje Nový zákon. Ve Starém i Novém Zákoně je zdůrazněn zákaz zabíjení⁵⁶.

„Kdo prolíje krev člověka, toho krev bude člověkem prolita.“⁵⁷

„Všichni, kdo se chápou meče, mečem zajdou.“⁵⁸

Všechny snahy nutné nebo smysluplné k šíření, obraně či ochraně islámu, jsou oprávněné. Středem učení o džihádu je účast v boji za šíření pravého učení⁵⁹.

„A když se střetnete s nevěřícími, udeřte je do šíje, a až jim způsobíte úplnou porážku, pevně je spoutejte! A potom je buď omilostněte, anebo je propusťte za výkupné, pokud válka neodloží své břímě... A Bůh nedopustí, aby se ztratily skutky

⁵⁵ OHLER, Norbert. *Válka a mír ve středověku*. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 2004, s. 72.

⁵⁶ Tamt., s. 72.

⁵⁷ *Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad 1996*, s. 28.

⁵⁸ Tamt., s. 38.

⁵⁹ OHLER 2004, s. 73.

těch, kdož byli zabiti na cestě Boží..., a uvede je do zahrady rajské, o níž jim dal již vědění.“⁶⁰

Svatá válka coby ideologický argument existovala v Byzanci minimálně od chvíle, kdy do ní vstoupil islám. V roce 614 padl Jeruzalém do rukou Peršanů a Íránci zabavili křesťanům svatý kříž, což byly události vedoucí k římsko-perské válce pod vedením císaře Herakleia (610-641). Byzantská armáda zvítězila a znovu získala svatý kříž, který byl vrácen do Jeruzaléma v roce 630. Zdálo se, že Řím byl v dlouholetém boji s Persií vítězem, ale několik let poté, co Herakleios vyhlásil křesťanské vítězství, si perskou říši podmanili muslimové. Jeruzalém, který získali křesťané zpět, padl do rukou muslimů v roce 635⁶¹.

Herakleiovy perské války přestavovaly svatou válku nejen ve smyslu obecném, ale také proto, že jedním z cílů bylo znovuzískání svatých relikvií pro Jeruzalém. Ortodoxní církve považovala vraždění v těchto válkách za hříšné, přestože k němu docházelo ve jménu víry. Od poloviny 10. století se objevila snaha byzantských vládců o stanovení zásady svaté války, které se doposud ortodoxní církve bránila, kde je zabíjení nikoli hříchem, ale chvályhodným činem v Božích očích. Kněží se bránili přijetí této myšlenky, protože odporovala zatvrzele bráněné církevní tradici⁶².

Turci se svaté války dovolávali pouze z toho důvodu, aby jako čerstvě obrácení na víru dokázali, že jsou dobrými muslimy, že uposlechnou důležitý příkaz islámu, že chtějí šířit pravou víru, bojovat proti nevěřícím. Chtěli zkrátka dokázat něco, co ve skutečnosti postrádali, a to svoji pravověrnost. Snahu po podání takového důkazu brali čím dál vážněji a stávali se skutečnými mudžáhidy^{63 64}.

Křížácké hnutí, které obsáhlo celý Západ a trvalo od konce 11. až do 13. století, bylo událostí, kdy Evropa poprvé ukázala svou nenávistnou tvář. Při kázání papeže Urbana II. v Clermontu byli posluchači vyzýváni k tomu, aby chránili křesťany utlačované na Blízkém východě, a k osvobození míst posvěcených Ježíšem z muslimské nadvlády. Ohlas, který kázání vyvolalo, byl vysvětlován tak, že sám Bůh chtěl takovéto

⁶⁰ Korán 2000, 47:4.

⁶¹ PARTNER 2003, s. 96-97.

⁶² Tamt., s. 97.

⁶³ ROUX 2015, s. 98.

⁶⁴ Mudžáhid nebo mudžahedín je výraz pro bojovníka v muslimské svaté válce (PARTNER 2003, s. 329)

tažení, k němuž se zavázaly tisíce lidí. Název „křižáci“ byl bojovníkům přidělen až v pozdější době, oni sami se považovali za „poutníky“ a své tažení za „pout“⁶⁵.

5.2 Vymezení období kruciát

Křížové výpravy se odehrávaly v období od roku 1095, kdy započala první křížová výprava, mající za cíl osvobození Jeruzaléma, do roku 1291, kdy padlo nejdůležitější křížácké město a pevnost Akkon a zbývající města byla téměř bez boje vyklizena. Muslimská ofenziva se týkala celé severní Afriky, byly likvidovány církevní diecéze, přes Španělsko se dostala do střední Francie a posléze byla ve Španělsku potlačena. Křesťanský protiútok má dvě výrazné podoby – reconquista ve Španělsku a křížové války, končící rokem 1291. Odchodem křížáků ale nekončí soužití evropského křesťanského bloku s muslimy⁶⁶.

Úspěšná první křížová výprava proti seldžuckým Turkům, kteří od poloviny 11. století získali nadvládu nad Anatólií, Sýrií a Palestinou, a proti fátimovskému Egyptu a jemu podřízeným arabským emirátům, byla završena dobytím Jeruzaléma v roce 1099. Po první křížové výpravě vznikly čtyři nezávislé křížácké státy: Edesské hrabství, hrabství Tripolis, antiochijské knížectví a jeruzalémské království. První polovina 12. století byla dobou úspěšné obrany a upevňování zisků první výpravy jak proti Turkům na severu a na východě, tak proti Egyptu. Poté, co byla v boji proti Turkům zlomena hlavní destruktivní síla - Normané v Antiochii - byl upevněn vzhlas jeruzalémského krále. V dobách převahy Byzance bylo antiochijské knížectví uznáno byzantským lénem a byl vybudován stabilní systém politické rovnováhy na Blízkém východě, ale náhlý pád Edessy v roce 1144 ukázal nestabilní postavení křížáckých dobyvatelů⁶⁷.

Druhá křížová výprava, vypravená francouzským králem Ludvíkem VII., měla pomoci Edesse a ostatním křížáckým státům, ale po cestě ztratila mnoho sil a nedokázala poskytnout pomoc ani v Antiochii ke znovudobytí Edessy, ani při jeruzalémském útoku na Damašek. I přes tyto události vstoupili křižáci do druhé poloviny 12. století s velkým sebevědomím. Přímé konfrontaci s tureckými Núr ad-Dínovými územími se vyhýbali, ale obrátili se proti Egyptu, který považovali za slabého protivníka a měli zde vyhlídku bohaté kořisti jak z hlediska strategického, tak i z obchodního. Nástupce Nur ad-Dína, sultán Saladin systematicky budoval jednotný

⁶⁵ OHLER 2004, s. 78.

⁶⁶ Záznam ze salesiánského formačního setkání k Islámu v Evropě [online].

⁶⁷ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 293.

muslimský stát, čímž současně ohrožoval křižáky. Války proti Saladinovi skončily po přechodných křižáckých úspěších katastrofální porážkou křižáků v bitvě u Hattínu roku 1187, po níž bylo téměř celé království jeruzalémské Saladinem obsazeno. Bitva u Hattínu byla základním mezníkem mezi obdobím, kdy byly křižácké státy rovnocenným partnerem okolních muslimských kolonií, a obdobím, kdy pouze živořily a podnikaly zoufalé obranné boje nebo těžily z konfliktů svých nepřátel⁶⁸.

Třetí křížová výprava, jíž se účastnil římsko-německý císař Fridrich Barbarossa, francouzský král Filip II. August a anglický král Richard Lví srdce, nezměnila mizerný stav křižáckých držav. Fridrichova výprava se zhroutila už po cestě, francouzské vojsko bylo výrazně oslabeno, a tak největších úspěchů této výpravy dosáhl Richard Lví Srdce. Podařilo se obnovit kontrolu nad územím pobřeží od Tyru po Jaffu, ale Antiochie zůstala izolována a spojena spíše a problémy oblasti Malé Arménie. Ústřední událostí a důvodem neúspěchu další křížové výpravy byla smrt jejího vůdce Jindřicha VI. Další výprava, která vyrazila v roce 1202 proti byzantské říši, dobyla Konstantinopol a následně bylo zřízeno tzv. latinské císařství na troskách Byzance. Až šestá křížová výprava v čele s Fridrichem II. Štaufským, která se konala ve dvacátých letech 13. století, pomohla díky diplomatickým jednáním rozšířit křižácké kolonie, v první řadě také o Jeruzalém. V roce 1244 Jeruzalém však obsadila chorézemská vojska bojující za Egypt⁶⁹.

Sedmá křížová výprava vedená Ludvíkem IX. v letech 1248-1254 nedosáhla žádného významného úspěchu. Od 60. let 13. století křižácké državy s těžkostí vzdorovaly sílícímu náporu mamlúckých vojáků z Egypta, pod jejichž útoky se postupně zmenšovaly, až z nich zbylo jen několik měst a pevností. Po těžkém boji v roce 1291 padlo nejvýznamnější křižácké město a pevnost Akkon a poté byla téměř bez boje vyklizena zbývající města. Ze států, které po křížových výpravách vznikly na Východě jako jejich výsledek, se do dalšího století udrželo jen království Malé Arménie za podpory mongolských chánů, a království Kypr, těžící ze své ostrovní polohy⁷⁰.

5.3 První křížová výprava

Po Urbanově projevu v Clermontu začala být kněžími a mnichy v celé západní Evropě hlásána svatá válka proti Turkům ve jménu Svaté země. Francouzský mnich

⁶⁸ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 294.

⁶⁹ Tamt., s. 294.

⁷⁰ Tamt., s. 295.

Petr Poustevník během počátku roku 1096 získal patnáct tisíc příznivců z oblastí severní Francie, Lotrinska, údolí řeky Meusy směrem k Cáchám a Kolínu nad Rýnem. Po tom, co získal další bojovníky v Německu, činil jejich počet mezi dvaceti a třiceti tisíci, mezi nimiž byl důležitou osobou Gautier Sans-Avoir (Bezzemek), který velel francouzské části vojska⁷¹.

Gautierova skupina táhla k Niši bez větších problémů, zatímco Petrova jednotka vyvolala v Maďarsku konflikt a podle slov tehdejšího kronikáře byly zapalovány sklady obilí a mladé dívky odváděny a znásilňovány s vidinou toho, že stejně drancovat budou i u Turků. Začali se obávat odvety uherského krále, a tak vyplenili uherské zásoby a spěchali na byzantský břeh. Až v Sofii se Petr setkal s vojskem vyslaným byzantským císařem Alexiem. V srpnu 1096 dorazili společně před brány Konstantinopole, ale brzy poté začaly konflikty s místním obyvatelstvem, při nichž Frankové kradli a přepadávali, a proto byli přesunuti do vojenského tábora nazvaného Civetot (Kibotos). V té době Petr Poustevník odjel získávat podporu císaře do Konstantinopole a skupina ozbrojenců pronikla do Nikáje, kde sídlili rómští Seldžukové. Frankové zde získali kořist a povzbuzeni úspěchem se zmocnili pevnosti Xerigordon⁷². Brzy poté oblehlo Xerigordon turecké vojsko a po osmi dnech hladu a žízně bylo požádáno o podmínky kapitulace. Ušetřeni byli ti, kdy se zřekli křesťanské víry a ostatní byli povražděni⁷³.

Po této události se chtěli křesťané stáhnout a být opatrní, avšak když se zanedlouho doslechli, že se blíží silné turecké vojsko, rozhodli se proti nim vytáhnout. Neopatrné křižáky napadli Turci z úkrytu, přičemž křižáci propadli panice a dali se na útěk do Kibotosu. Většina obyvatel tábora byla islámskými vojáky povražděna a ušetřili jen několik dívek a chlapců, kteří se jim zalíbili. Asi tři tisíce lidí uniklo a ukrylo se ve starém hradu u pobřeží. Když došla zpráva k císaři Alexiovi, byly vyslány válečné lodě a Turci se stáhli do vnitrozemí⁷⁴.

Struktura křižácké výpravy nebyla jednotná, ale šlo o několik skupin vypravených nezávisle na sobě, které spojovala nikoliv podřízení jednomu nejvyššímu veliteli, ale křesťanská víra a společný cíl. První se svým vojskem vyrazil na cestu Francouz Hugo z Vermandois. Cestovali přes byzantskou Konstantinopol do Bari, kde

⁷¹ BRIDGE, Anthony. *Křížové výpravy* (M. KREYSOVÁ, Překl.). Vyd. 1. Londýn, Panther Books, 1985, s. 37-41.

⁷² HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 16-19.

⁷³ BRIDGE 1985, s. 44-45.

⁷⁴ Tamt., s. 45-47.

se měla armáda nalodit. Při plavbě byli ale stíženi bouří a z armády zbyla pouhá hrstka mužů, kteří byli dopraveni zpět do Konstantinopole, kde později Hugo složil císaři přísahu věrnosti⁷⁵. Důležitější vojsko vedli tři bratři z rodu hrabat z Boulogne, z nichž nejvýznamnější byl Godefroi z Bouillonu. Po jeho boku stanuli ve výpravě bratři Balduin a Eustach a všichni společně vyrazili z Lotrinska do Uher, ale v Byzanci odmítli složit lenní slib císaři Alexiovi, a tak došlo k prvnímu ozbrojenému konfliktu s Byzantinci. Křižáci byli císařovými vojsky odraženi a nakonec byli nuceni uznat Alexia svým nejvyšším pánem⁷⁶. Další vojska byla vypravena normanským knížetem Bohemundem z Tarentu, Raimondem, hrabětem z Toulouse a markýzem provensálským společně s biskupem z Le Puy, Adhémarem, jehož jednotka byla na své cestě Byzancí neukázněná a vyvolávala střety s tamější policií. Účastnila se ještě tři soukromá vojska, která vedli Robert Normanský, Štěpán z Blois a Robert Flanderský⁷⁷.

Když byli všichni křižáci přeplaveni přes Bospor do Malé Asie, museli vybojovat opevněné město Nikáju, které obýval seldžucký sultán Kilič Arslan. Ten právě bojoval s danišmendskými Turky na východní hranici, a křižáci dosáhli na jeho území významného vítězství. Nad nikájskými hradbami ale zavlály Byzantské prapory – město se vzdalo byzantským oddílům a přijalo je do města. Kilič Arslan zaútočil po neúspěchu u Nikáje na křižáky u Dorylea a vypadalo to, že střet skončí ve prospěch Turků, avšak po příchodu francouzů se Seldžukové rozutekli⁷⁸.

Dalším důležitým bodem první křížové výpravy je Antiochie, kam křižáci putovali přes Kilikii, odkud vypudili turecké posádky a osvobodili Armény, kteří následně vybudovali vlastní stát, nazývaný království Malé Arménie. Samotnému boji o Antiochii předcházelo několik menších turecko-křižáckých střetů, které většinou končily ve prospěch Franků. Mezitím také dorazily posily z Itálie, vyslané císařem Alexiem, a také obléhací stroje. V té době Bohemund tajně jednal s jedním ze seldžuckých velitelů, Fírúzem, o tom, že by byli vpuštěni do města v jeho úseku. Když se tak stalo, většina Turků byla zabita a domy vypleněny a kromě jedné pevnosti byla Antiochie v rukou křesťanů. Město bylo však obleženo mosulským vojskem v čele s náčelníkem Körbughou, a tak se křižáci rozhodli pro rozhodující střet. Körbughovo

⁷⁵ BRIDGE 1985, s. 53-55.

⁷⁶ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 21-25.

⁷⁷ BRIDGE 1985, s. 62-63.

⁷⁸ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 33-36.

vojsko bylo poraženo a následně se Bohemundovi vzdaly zbytky Turků, sídlící v antiochijské citadele⁷⁹.

Po dobytí Antiochie získali křižáci jedno z nejvýznamnějších center Arménů na horním Eufratu, město Edessu a vládcem se zde stal Balduin. Edessa se stala důležitým strategickým bodem, jenž měl úlohu klínu mezi tureckými veliteli v Mosulu a jejich potenciálními spojenci ve vnitrozemí Malé Asie, dále pak tlumila údery mířené proti křižákům. Mezi následujícími událostmi přišla také nabídka spojení s Fátimovci proti Seldžukům s návrhem, že Sýrie připadne křižákům a Palestina Egyptu⁸⁰.

Pro křižáky byl vztah k Seldžukům i k Turkům jasně nepřátelský, bylo nutno je porazit a zahnat. Rozporuplně pak vnímali vztah k šíitským Fátimovcům, který ale v tu dobu nebyl primárně důležitý⁸¹. Větším problémem bylo úmrtí biskupa z Le Puy, který udržoval křižáky v jednotě a když se po jeho smrti prohlubovala rivalita mezi Bohemundem a Raimondem, nebyl zde nikdo, kdo by se zajímal o dodržení lenní přísahy, kterou složili císaři Alexiovi. Bohemund, který si činil nárok na Antiochii, nedbal na vlastnická práva byzantského císaře. Jejich spory se vyostřily ještě více, avšak Raimond byl osloven, aby byl vrchním velitelem na cestě do Jeruzaléma, kam vyrazili s oslabenou armádou 13. ledna 1099⁸².

Křižáci po cestě do Jeruzaléma vyjednali mír s arabskými emíry z Šajzaru a Tripolisu, avšak obě dohody porušili. V Šajzaru kradli dobytek a v Tripolisu se rozhodli zaútočit na přístav Tortosu, který nakonec obsadili a získali tak významný přístav, prostřednictvím něž byli spojeni s Kyprem, Antiochií a Evropou. Na další cestě táhli přes Bejrút, Akko a Caesareu, kudy většinou prošli po dohodě o neútočení za výkupné od emírů. Když se dostali k městu Ramla v Palestině, které bylo čistě muslimské, jeho obyvatelé před vojáky uprchli a křižáci nadšeně obsadili první město ve Svaté zemi. Před příchodem do Jeruzaléma byly zasypány studny a odehnán dobytek, aby byly minimalizovány zásoby, z nichž by mohli křižáci žít. Po prvním neúspěšném pokusu o dobytí Jeruzaléma přišlo druhé dobývání dne 15. června. Lotrinská jednotka brzy pronikla do města, po nich následoval Tankred s Normany. Části muslimského obyvatelstva se podařilo utéct, ale představitelé západního křesťanstva předvedli

⁷⁹ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 40-46.

⁸⁰ Tamt., s. 49-50.

⁸¹ Tamt., s. 51.

⁸² BRIDGE 1985, s. 98-100.

vraždění, které překonalo všechny naděje muslimů na jakoukoli spolupráci či dohodu. Jediný, kdo si získal mezi muslimy respekt, ale naopak oslabil autoritu u křižáků, byl Raimond z Toulouse svým umírněným postupem⁸³.

Jeruzalémským vládcem se stal Godefroi, avšak trval na tom, že přijme jedině titul ochránce Svatého hrobu – *Advocatus Sancti Sepulchri*. Do Jeruzaléma pak přišli egyptští poslové a žádali, aby křižáci odtáhli z Palestiny, následkem čehož bylo rozhodné vítězství křižáků u Askalonu. Potom, co se arabská posádka uvolila vzdát jedině Raimondovi, následovala hádka křižáckých velitelů, která vyústila v odchod Roberta Flanderského, Roberta Normandského a Raimonda ze země⁸⁴.

Po skončení první křižácké výpravy vládl Godefroi Jeruzalému do roku 1100 a po jeho smrti ho nahradil bratr Balduin z Edessy. Za vlády Balduina byli Arabové na jihu a východu od Jeruzaléma přinuceni k poslušnosti, byl získán významný přístav Akkon, království se rozrostlo od Bejrútu na severu po Beer-šebu na jihu a na východě od řeky Jordán po pobřeží Středozemního moře. Život v křižáckých královstvích provázely bouřlivé spory mezi vládnoucími rody, které nebyly schopny žít společně v míru, a průběžně docházelo k vnějším zápasům s muslimy⁸⁵.

Došlo k velkým změnám ve způsobu života Franků, kteří prodělali proces „orientalizace“, čímž byli nově přicházející ze Západu překvapeni. „Jakýkoli sexuální styk, ať manželský či konkubinát, byl přísně zakázán. Podle dekretu koncilu v Náblusu z roku 1120, hrozil muži, který by souložil s muslimkou, trest kastrace a uřezání nosu⁸⁶.“ Velkou změnou ve zvycích byla osobní hygiena, která se stala součástí každodenního života. Byly navštěvovány lázně dvakrát až třikrát týdně a celkově byli Frankové mnohem čistotnější než dříve. V přestávkách mezi válkami se rozvíjelo hrnčířství a sklářství, vzkvétal textilní průmysl, výroba hedvábí a bavlny, kvetl též obchod se suvenýry a pořádaly se hony. Ve městech a na veřejných prostorech vystupovali hudebníci, kočovní herci a mimové. Další oblastí, kde se Frankové posunuli díky pokročilejším Arabům, bylo lékařství. Životní úroveň i lékařství byly mnohem pokročilejší v Zámoří než v Evropě. K úplnému splnutí Franků s Araby nikdy nedošlo z důvodu, že muslimové měli stále v paměti křižácké masakry v Jeruzalémě a Antiochii.

⁸³ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 55- 63.

⁸⁴ Tamt., s. 65-66.

⁸⁵ BRIDGE 1985, s. 120-123.

⁸⁶ Tamt., s. 124.

Zároveň také po celou dobu existence křižáckých království přicházeli ze Západu fanatičtí rytíři, kteří hatili příměří, uzavřená s muslimy⁸⁷.

5.4 Druhá křížová výprava

Rok 1124 přinesl dvě významné události, z nichž první bylo dobytí Tyru křižáky, a druhou bylo napadení Aleppa, jehož následkem se muslimové, dosud setrvávající v defenzivě, rozhodli zareagovat a splnit svou povinnost boje za islám (džihád). Obyvatelé Aleppa si v roce 1128 vyžádali pomoc od zástupce seldžuckého sultána Zengího, který je zbavil jejich poroby a vyrazil dobývat francká území. Podrobil si křižácká území za Jordánem a roku 1140 začal s krvavou reconquistou Edessy, kterou pak dokončil jeho syn a následovník Núr ad-Dín. Tyto události, jimiž byl Západ výrazně zasažen, vedly k zahájení druhé křížové výpravy⁸⁸. Zengímu se po dobytí Edessy dostalo titulu „vítězný král“, avšak brzy se ukázalo, že šlo o jeho poslední velký úspěch. V září roku 1146 náhle zemřel a nástupcem se stal Núr ad-Dín⁸⁹.

Poté, co do Evropy došla zpráva o pádu Edessy, začali se na další kruciátu chystat německý král Konrád III. Štaufský a francouzský král Ludvík VII. Mezitím, v prosinci roku 1145, byla vydána papežem Evženem II. bula, vyzývající Francouze k výpravě do Svaté země. Francouzský král Ludvík VII. se rozhodl podniknout výpravu a byl získán také německý král Konrád Štaufský, kterého v tu dobu potřeboval papež na pomoc proti svým nepřátelům v Itálii. Třetí část účastníků vyjela na lodích z Anglie a skládala se spíše z neurozených bojovníků z Anglie, Normandie a Nizozemí⁹⁰.

Vztahy mezi Němci a Francouzi byly napjaté, a tak se Konrád rozhodl vydat přes Anatolii sám. Jednu část své armády vyslal podél pobřeží a on s druhou částí se dali na cestu střední Anatolií. Po několika dnech na ně u města Doryleon zaútočili Turci a druhá část vojska byla pobita u města Laodikeia. Konrádovi se podařilo s malým zbytkem vojska dosáhnout Nikáje⁹¹. Ludvík VII. se rozhodl do Jeruzaléma doplnit lodí, avšak za cestu byly požadovány tak vysoké ceny, že nemohla být převezena celá armáda. Ti, kteří zbyli, se museli do Jeruzaléma dopravit pěšky, ale byli po cestě

⁸⁷ BRIDGE 1985, s. 126-136.

⁸⁸ ROUX 2015, s. 123-124.

⁸⁹ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 110-111.

⁹⁰ Tamt., s. 111-116.

⁹¹ BRIDGE 1985, s. 158-159.

vykořisťování Byzantinci tolik, že se nad nimi Turci slitovali a nechali je projít jejich územím⁹².

Na křižácké konferenci v Akkonu bylo rozhodnuto napadnout Damašek, který byl ovládán muslimy, již se snažili s křesťanskými sousedy dobře vycházet. Muslimský velitel Damašku křižácký útok nečekal, ale nakonec se mu podařilo je zahnat. Útok na Damašek byl nakonec zmařen a obyvatelé města se posléze stali spojenci Núr ad-Dínova, který pobil křižáky. Po těchto událostech odplul Konrád do Soluně, kde uzavřel s císařem Manuelem dohodu o vzájemné pomoci proti Normanům. Král Ludvík, který s návratem domů otálel, se cítil dotčeně, když se doslechl o tomto spojení. Rozhodl se tedy ke spojení s nepřitelem oné dohody, Rogerem Sicilským, a měl v úmyslu vyhlásit svatou válku proti Byzanci, kterou měl kázat Bernard z Clairvaux. Po neslavném výsledku druhé křižácké výpravy však nechtěli mít papež ani Konrád s touto válkou nic společného, a tak k ničemu nedošlo⁹³.

V následujícím období vlády jeruzalémského krále Balduina III. bylo úspěchem dobytí Askalonu v roce 1153. Tento úspěch byl spíše strategický, protože se tak dostalo křižákům do rukou celé území Palestiny, a Egypt tak neměl odkud útočit. V době, kdy Balduin III. usiloval o sblížení s Byzancí, napadl Renaud ze Chatillonu, nový muž ovdovělé antiochijské kněžny Konstancie, Kypr. Nájezdníci loupili, vraždili, a tento čin překonal vše, co kdy křižáci podnikli proti byzantským poddaným. Brzy poté byla uzavřena dohoda mezi byzantským císařem Manuelem a Núr ad-Dínem a zakrátko byl při jednom přepadení zajat kníže Renaud, kterého uvěznili na následujících 16 let⁹⁴.

Následovalo období, kdy se křižáci pokoušeli učinit z Egypta svou další državu pod vedením nového krále Amauryho, nástupce a bratra Balduina III. Tyto pokusy však byly neúspěšné, protože Egypt ubránil zástupce syrského vojenského velitele Saladin, jenž byl poté ustanoven do funkce vezíra. Tuto pozici ještě upevnil, když bez větších ztrát odrazil společný útok křesťanů a byzantského loďstva proti Damiettě. Toto byl poslední pokus o podřízení Egypta křižákům, po němž následovalo období islámské ofenzívy, trvající dvě desetiletí až do bitvy u Hattínu. Sedmdesátá léta 12. století byla ještě ve znamení rozmachu křižáckých států a období míru proto, že se řešily spory mezi Saladinem a Núr ad-Dínem. V roce 1171 navštívil Amaury byzantského císaře a

⁹² ROUX 2015, s. 125.

⁹³ BRIDGE 1985, s. 163-166.

⁹⁴ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 147-151.

uzavřel s ním smlouvu, ovšem situace se změnila, když v roce 1174 Amaury zemřel a na trůn dosedl jeho nezletilý a nemocný syn Balduin IV., který byl později korunován králem jeruzalémským⁹⁵.

V záznamech o druhé kručiatě je zaznamenána také aktivní účast českého knížete Vladislava II., jehož vojsko bylo součástí výpravy Konráda III. Početnost jeho vojska není přesně určeno, ale je zaznamenáno, že s Konrádem se setkali po návratu z Dorylea v Nikáji. Byzantský kronikář Kinnamos pak zaznamenal, že při svém pobytu v Konstantinopoli jej přátelsky přijal císař Manuel a kníže přijal povinnost zvanou „lizion“, která měla být obdobná lennímu slibu. Vladislav tedy nejspíš uznal císaře nejvyšší autoritou ve všech byzantských územích vybojovaných od Turků. Český kníže se od výpravy v roce 1148 oddělil a cestoval Konstantinopolí a Ruskem zpět do Prahy⁹⁶.

5.5 Saladinova vláda a třetí kručiatá

Na jaře roku 1174 zemřel Núr ad-Dín a Kilič Arslan, vládce seldžuckých Turků, začal napadat své sousedy a zabírat jejich území. Císař Manuel proti němu vytáhl k troskám pevnosti Myriokefalon. Turci zpočátku ustupovali, ale nakonec došlo k tvrdé porážce Byzantinců. O rok později vytáhl Saladin proti Frankům na Askalon. Mladý a nemocný král Balduin IV. Saladinovo vojsko zahnal, avšak o dva roky později, když křižáci pronásledovali muslimy u Bejrútu, byli už Saladinem poraženi. V roce 1180, kdy muslimové, křesťané i Byzantinci řešili vlastní vnitřní problémy, bylo sjednáno dvouleté příměří⁹⁷.

Výraznou postavou křižáků se v tomto období stal opět Renaud za Chatillonu, který byl propuštěn z mnohaletého zajetí a sňatkem získal oblast Zajordánska, odkud podnikal útoky na arabské karavany a poutníky⁹⁸. Roku 1181 porušil příměří, když oloupil skupinu poutníků na cestě do Mekky. Dalším jeho počinem bylo dopravení rozebraných lodí k Akabskému zálivu, kde dobyl od muslimů přístav Aila, lodě vyslal na plavbu s příkazem oloupení poutníků a napadení Svatého města. Když se zpráva o této události dostala k muslimům, byl získán zpět přístav Aila a křesťanské loďstvo zlikvidováno a Saladin prohlásil, že Renauda jednoho dne krutě potrestá⁹⁹.

⁹⁵ HROCHOVÁ, Věra. *Křížové výpravy ve světle soudobých kronik*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, s. 116-117.

⁹⁶ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 119-120.

⁹⁷ BRIDGE 1985, s. 194-200.

⁹⁸ HROCHOVÁ 1982, s. 129-130.

⁹⁹ Tamt., s. 204-207.

Když Balduin v roce 1185, uzavřel jeho zástupce, Raimond z Tripolisu, dohodu o čtyřletém příměří se Saladinem. Zanedlouho se na trůn dostala Sibyla s manželem Guy Luisignanem a málem došlo k občanské válce mezi novým králem a Raimondem. Navíc noví vládcové neuznávali příměří, které bylo dohodnuto s muslimy a opět došlo k Renaudovým útokům, za které Saladin požadoval příslušnou omluvu. Král se k situaci nepostavil dostatečně zodpovědně, což si Saladin vyložil jako výzvu k novému boji¹⁰⁰.

Ofenzíva byla zahájena v březnu 1187 v době, kdy křižáci, nástupce Balduina Guy z Luisignanu a hrabě z Tripolisu, bojovali mezi sebou. Guy narychlo zmobilizoval vojáky a vyrazil k Tiberiadě, kde byl 4. července 1187 obklíčen Saladinovým vojskem. Horko a nedostatek tekutin způsobily, že musel vyčerpaný Guy kapitulovat a byl zajat spolu s knížetem antiochijským, hrabětem edesským, knížetem tyrským a zbytkem vojska. Křesťanům byl zabaven Kristův kříž, a když došla tato zpráva k papeži Urbanovi III., zemřel žalem (Roux, 128). Jediný, kdo byl bez boje propuštěn, byl Raimond z Tripolisu. Jeruzalémský král Guy z Luisignanu s Renaudem Chatillonem byli zavoláni do Saladinova stanu. Král dostal pohár s vodou, což bylo znamením, že bude jeho život ušetřen. Když však Guy chtěl nápoj předat Renaudovi, upozornil jej Saladin, že mu nebyl určen. Byla vyprovokována hádka, která byla zakončena useknutím Chatillonovy hlavy a jeho označením za viníka války mezi křesťany a muslimy¹⁰¹.

Po několika dnech dobyl Saladin přístav Akko a do září si podmanil i Jaffu, Bejrút a Askalon. V říjnu zaútočil na Jeruzalém a město se mu vzdalo po slibu možnosti odchodu všech křesťanů, kteří se vykoupi. Přestože některé rodiny odcházely s velkým majetkem, jiní neměli na zaplacení stanovené částky. Muslimové žasli nad roztržičností mezi křesťany, a nakonec dostalo velké množství obyvatel Jeruzaléma milost. Během příštího roku Saladin téměř pohltit všechny křižácké státy. Z jeruzalémského království zbyl pouze přístav Tyros a hrad Beaufort, hrabství Tripolis uhájilo hlavní město, pevnost Tortosu, dva malé templářské hrady a johanitskou pevnost Krak des Chevaliers. Z antiochijského knížectví byla udržena pouze Antiochie s okolím¹⁰².

Brzy byla vyhlášena třetí kruciáta, jež vzešla ze sporů křesťanských knížat, Richarda Lví srdce a Filipa Augusta. Fridrich Barbarossa, který vyrazil první se svým

¹⁰⁰ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 164-165.

¹⁰¹ Tamt., s. 167.

¹⁰² Tamt., s. 167-170.

vojskem, úspěšně porazil Seldžuky u Konye, ale následně nešťastně zemřel. Dalším významným bodem výpravy bylo odebrání Kypru Byzantincům, z nějž si křižáci vytvořili základnu pro následující tažení do Svaté země. Německý vůdce Konrád z Montferratu obléhal od srpna 1189 Akko, které 12. července 1191 kapitulovalo. Krátce nato odcestoval Filip August z důvodu nemoci a hádky s anglickým králem. Angličané pak porazili Saladina v bitvě u Arsufu a díky tomu získali středomořské pobřeží¹⁰³. Po dvou neúspěšných pokusech o útok na Jeruzalém přivítal Richard nabídku na pětiletý mír, jímž byl křesťanům i muslimům povolen přístup do Jeruzaléma a celé Palestiny. Dohoda byla potvrzena 2. září 1192 a třetí křížová výprava tak byla ukončena¹⁰⁴.

Křesťané, kteří se usadili ve Svaté zemi, přijímali životní styl „nevěřících“, které si podrobili. Stále se hlásili k západní církvi, avšak vzdali se svých původních zvyků a přijali zvyklosti z Východu, dokonce navázali přátelské vztahy s muslimy. Tyto skutečnosti znamenaly velký otřes pro nově příchozí Evropany během druhé křížové výpravy i později. Přišli ze zemí, kde neznali kulturu stolování, a na Východě byly jejich krajanům servírovány vybrané pokrmy a jedlo se z nádobí ze zlata a stříbra. Stejně tak byly od „nevěřících“ převzaty zvyklosti osobní hygieny a lázně byly navštěvovány až třikrát týdně. Často šlo o změny, které si žádalo zdejší podnebí, a tak například hrubé vlněné oděvy byly obměněny hedvábnými či plátěnými vzdušnými rouchy. Přizpůsobili se i zdejšímu rytmu života, který zahrnoval odpolední siestu a dlouhé večery se zábavami. Heretičtí a muslimští lékaři Východu byli též v té době vysoce ceněnými osobami¹⁰⁵.

Mezi křižáky a muslimským vnitrozemím ve 12. století nevyhnutelně vznikaly styky, které následovalo vzájemné poznání a někdy i sblížení. Vznikalo mezi nimi obchodní spojení, a tak bylo třeba zajistit volný průchod kupcům z vnitrozemí, postarat se o jejich ubytování v křesťanských městech a zaručit dobré zacházení. Muslimové přijímali Evropany, kteří se rozhodli přestoupit k islámu a přijmout místní zvyky, což bylo dalším z důkazů, že tato společnost byla velkorysá a tolerantní, což se nedalo tvrdit o latinských křesťanech. Docházelo k procesu integrace, který přitahoval vyznavače

¹⁰³ ROUX 2015, s. 129.

¹⁰⁴ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 180-181.

¹⁰⁵ Tamt., s. 186-187.

různých náboženství a tak docházelo ke ztrátě jejich etnické příslušnosti. Integrovaný proces byl bržděn neustálým přílivem Evropanů, až ho Saladinův zásah zmařil úplně¹⁰⁶.

5.6 Křížové výpravy v 1. polovině 13. století

Tato kapitola zahrne výpravy, které se odehrály v 1. polovině 13. století. V předchozích částech měla každá křížová výprava vymezena svou kapitolu, protože měly významný přínos pro vývoj vztahů mezi islámem a křesťanstvím. Kruciáty do roku 1254 nebyly tolik přínosné pro toto téma a v posledních dvou křížových výpravách se vztahy mezi náboženstvími opět více vyvíjely. Proto tato kapitola zahrne čtyři kruciáty, které neměly tolik významné výsledky pro toto téma.

Ve 13. století se stále tvořila vojska, která chtěla táhnout na Východ ve znamení kříže. Byla zde ale jistá modernizace v tom, že vojska byla menší a nebyla doprovázena houfy poutníků. V této době odcházeli rytíři do pobřežních států na Kypru, a ještě větší množství migrovalo do nových latinských států, stavěných na troskách Byzance. Významnější proměna byla ta, že nová křížová tažení směřovala často do jiných míst než na Přední východ. Docházelo k úspěšným křížáckým výbojům na Balkáně a v Řecku a ve velkém množství také ve východní Evropě, kde bylo možné získat nová léna a zakládat feudální panství¹⁰⁷.

Důkazem, že byla myšlenka výpravy do Svaté země stále přitažlivá, a zároveň příkladem náboženského fanatismu, je „dětská výprava“ z roku 1212. Protože se dosud nedařila tažení dospělých mužů, rozšířila se myšlenka osvobození svatých míst nevinnými dětmi. Děti se dostaly na loď, které je měly dopravit do Palestiny, ale ze sedmi lodí dvě na moři ztroskotaly. Zbylé lodě dopluly do severní Afriky, kde byly děti rozprodány do otroctví. Pokud se některé děti dostaly do zemí Blízkého východu, pak nikoli jako osvoboditelé, ale jako otroci. Domů se vrátil jen zlomek zbědovaných poutníků¹⁰⁸.

Papež Inocenc III. vyzýval od srpna roku 1198 k další křížové výpravě. Novou výpravu neměli vést panovníci, ale rytíři, baroni a města, kteří by se v březnu následujícího roku vydali na nové tažení¹⁰⁹. Výzva nezbudila velký zájem, a tak až v listopadu 1199 přijali kříž Theobald ze Champagne, Ludvík z Blois a maršálek

¹⁰⁶HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 205.

¹⁰⁷ Tamt., s. 238-239.

¹⁰⁸ HROCHOVÁ 1982, s. 197.

¹⁰⁹ Tamt., s. 210-211.

Godefroi z Villerhardouinu, který se stal kronikářem výpravy. Krátce poté slíbil účast také belgický hrabě Balduin a mnozí šlechtici ze severní Francie. Za partnera bojovníků byly vybrány Benátky v čele s dóžetem Enrikem Dandolem, kteří měli poskytnout loď a zásobování. Bylo tajně ujednáno, že cílem výpravy nebude svatá země, ale Egypt. Když se nepodařilo vojsku zaplatit sjednanou částku Benátčanům, museli Dandolovi přislíbit dobytí města Zadar, které Benátky ztratily roku 1186, Znamenalo to útok na křesťanské město, za který byli křižáci papežem vyloučeni z církve. Papež později exkomunikaci omezil pouze na Benátčany¹¹⁰.

Když se křižáci usadili na Zadaru a začali se chystat na budoucí tažení na Východ, přišlo k nim poselstvo prince Alexia, syna byzantského císaře Izáka Angela. Prosil je, aby pomohli v Konstantinopoli vydobýt zpět svému otci trůn, ze kterého ho svrhl jeho bratr Alexios III¹¹¹. Po krátkém obléhání Konstantinopole nakonec křižáci do města pronikli a po třídním drancování bylo město vyplněno včetně kostelů a klášterů. Událost, která začala jako čtvrtá křížová výprava, skončila založením latinského císařství na troskách Byzance¹¹².

Po Saladinově smrti byli Arabové zaneprázdňeni vzájemnými spory o moc, nebo obchodováním s křesťany, a myšlenky na válku byly opomenuty. Ani jedna strana netoužila po válčení, avšak nově příchozí křesťané z Evropy byli zděšeni, že jejich souvěrci žijí s muslimy v míru a nebojují proti nim¹¹³.

Roku 1217 se shromažďovaly rakousko-uherské jednotky v čele s Leopoldem VI. a Ondřejem. V Akkonu se k nim přidal kníže antiochijský a král kyperský Hugo, ale po diskuzích s jeruzalémským králem Janem z Brienne nebyl určen vedoucí ani cíl výpravy. Rozhodnutí o útoku na Egyptský přístav mělo napomoci ke snazšímu dobytí Jeruzaléma. V té době vládl Ajjúbovské říši Saladinův bratr al-Ádil se třemi syny, ale ztratil seldžucké i byzantské spojence. Křižáci dostali nabídku spojení od anatolského seldžuckého sultána Kajkávúse, a jejím přijetím se pojistili pro útok na Damiettu¹¹⁴.

¹¹⁰ MAYER 2013, s. 228-229.

¹¹¹ HROCHOVÁ 1982, s. 177.

¹¹² HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 233-234.

¹¹³ BRIDGE 1985, s. 265.

¹¹⁴ MAYER 2013, s. 252-253.

Al-Kámil příchod Franků nečekal, a tak když koncem května 1218 dorazili k Damiettě, podařilo se jim zničit řetězovou baštu a v srpnu téhož roku muslimská posádka kapitulovala. Následoval příchod posil z Evropy, ale ve stejné době vypukla mezi křižáky epidemie úplavice. Mezi novými silami přišel též papežův vyslanec Pelagius z Albana, jenž nabádal vojáky, aby neuznávali velitele výpravy a jeruzalémského krále Jana z Brienne. Tak se rozdělili na dvě zneprátelené části a Damiettu se jim podařilo získat jen díky problémům mezi sultánem al-Kámilem a egyptskými emíry¹¹⁵.

Sultán navrhoval křižákům dlouhodobé příměří a vrácení Jeruzalémského království bez Zajordánska za opuštění Egypta. Poté, co byl Pelagiem odmítnut, a byly obnoveny boje, došlo roku 1219 na opětovné obnovení nabídky a navíc měl být vydán Svatý kříž, který byl křižákům dříve odcizen. Pelagius se však opět postavil proti a s ním i Italové¹¹⁶. Celý rok 1220 byl naplněn vnitřními spory křižáků, a když přišli Němci pod vedením Ludvíka, křižáci se sjednotili a vytáhli proti al-Kámilovi. Ten ale dal otevřít hráze, nepřítel byl zaplaven a byl tak znemožněn další postup křižáků. Al-Kámil si následně vyžádal osmileté příměří a navrácení Damietty a křižáci odtáhli do Akkonu bez úspěchu¹¹⁷.

Roku 1215 se k dalšímu křižáckému tažení zavázal papeži císař Fridrich II. Štaufský a po deseti letech nečinnosti v roce 1225 pod hrozbou exkomunikace slíbil, že do srpna 1227 vypluje s vojskem. Mezitím ještě uzavřel sňatek s Isabelou, dcerou Jana z Brienne, díky němuž se měl stát jeruzalémským králem. Když v srpnu 1227 loďstvo vyplulo, někteří členové posádky včetně císaře onemocněli a byli nuceni se vrátit do Itálie. Papež ho okamžitě vyloučil z církve, a tak měla být výprava zrušena. Fridrich ale po uzdravení v tažení pokračoval, na Kypru složil lenní slib a pokračoval do Akkonu¹¹⁸.

Mezi muslimskými vládci tou dobou propukly spory, a tak došlo k diplomatickému vyjednávání. V tomto bodě lze sledovat změnu oproti dřívějším výpravám, protože až dosud bylo nemyslitelné, že by exkomunikovaný císař přátelsky domlouval mírové podmínky, zatímco papež si přeje, aby tažení neuspělo. V únoru 1229 al-Kámil nabídl mírové podmínky, z nichž pro křesťany plynulo znovuzískání

¹¹⁵ MAYER 2013, s. 253-255.

¹¹⁶ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 244.

¹¹⁷ BRIDGE 1985, s. 271-272.

¹¹⁸ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 247-251.

svatých míst bez prolítí krve. Dohoda se však setkala s nevolí na straně muslimské i křesťanské. Sultán byl obviněn ze zrady islámu a muslimové nesouhlasili s volným přístupem křesťanů do Jeruzaléma¹¹⁹. Císař se sám v Jeruzalémě korunoval a brzy poté se odebral zpět do Itálie. V roce 1230 z něj papež sejmul klatbu a uznal ho vládcem sicilského království¹²⁰.

Po vypršení příměří zaútočila al-Kámilova vojska na Davidův hrad a jeruzalémské opevnění, více však se útokům nevěnovali, protože řešili vnitřní spory¹²¹. Paradoxem je, že konečné dobytí Jeruzaléma „nevěřícími“ nepřišlo ze strany Seldžuků či Ajjúbovců, ani z války křesťanů s muslimy, ale padl zásahem Čingischánových mongolských jednotek¹²².

Pád Jeruzaléma byl podnětem k zahájení nového tažení, jehož vyhlášení se však netěšilo velkému zájmu. Významný francouzský král Ludvík IX. však na výzvu zareagoval a začal se chystat na cestu. Po čtyřletých přípravách lodě vypluly v srpnu 1248 a po zimní přestávce na Kypru byli v červnu 1249 Francouzi již očekáváni egyptskými vojáky u Damietty. Ti se příchozích bojovníků zalekli a rozutekli se, takže mohli křižáci bez boje vejít do města. Do Egypta se pak vydali až v listopadu, v polovině prosince došli k al-Mansúře a potřebovali překročit Nil¹²³.

Přes přísný příkaz neútočení se od Ludvíka oddělila skupina v čele s Robertem z Artois, přepadli Egyptany a zabili jejich velitele Fakhra ad-Dína. V ulicích al-Manzúry poté došlo k potyčkám mezi Francouzi a muslimy a následoval útok mamlúků, který způsobil boj a velké ztráty na straně Francouzů. Brzy na to přišel egyptské vojáky podpořit nový sultán Turanšáh, a tak začala blokáda Nilu a když křižácký tábor zasáhl hladomor a epidemie tyfu a úplavice, Ludvík zahájil ústup. Muslimové Ludvíka s vojskem zajali a během jejich zajetí došlo k vraždě nevyhovujícího sultána. Turanšáh jednal arogantně, čímž si znepřátelil nevlastní matku Šájar ad-Durr a mamlúky, kteří si na jeho místo dosadili svého vůdce. Křesťané pokračovali ve vyjednávání, které nakonec skončilo dohodou o vydání Damietty a zaplacení 400 000 liber za propuštění

¹¹⁹ BRIDGE 1985, s. 274-275.

¹²⁰ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 252-253.

¹²¹ Po odjezdu císaře Fridricha II. vypukly v Palestině feudální rozpory mezi panovníkovými zastánci a odpůrci a mocní baroni sledovali vlastní zájmy, což situaci ještě zhoršovalo (HROCHOVÁ 1982, s. 212).

¹²² HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 256-258.

¹²³ Tamt., s. 259-260.

všech zajatců. Ludvík byl vyzván, aby se vzdal křesťanské víry, avšak odmítl, a muslimové následně pobili několik nemocných Franků a porušili tím dohodu¹²⁴.

Ludvík těžil z tehdejších pří mezi Ajjúbovci a mamlúky, a protože obě strany usilovaly o jeho podporu, mohl si vybírat, s kým uzavře spojení. Přiklonil se na stranu mamlúků a v roce 1252 uzavřeli příměří. Jeho vojsko bylo osvobozeno a byla mu odpuštěna polovina sumy výkupného¹²⁵. Ludvík zůstal v Palestině do roku 1254, kdy se odebral zpět do Francie. Mezitím, v roce 1253, se mamlúci s Ajjúbovci smířili, a tak zůstali jedinou možností pro smír s křížáky assasíni. Ludvíkova křížová výprava nedosáhla významnějšího přínosu pro jeruzalémské království a byla poslední výpravou evropského panovníka za osvobození svatých míst¹²⁶.

Před opuštěním Palestiny navázal Ludvík kontakt s Mongoly s vidinou, že by mohlo být dosaženo spojení. Ti byli totiž v té době jediní, kdo by dokázal zničit islám. Protože mongolové měli blízko k nestoriánství, bylo zde očekávání, že budou přístupnější křesťanství než islámu. Ve skutečnosti byli však mongolští vládci k jiným náboženstvím lhostejní a křesťané podceňovali jejich hrozbu i přesto, že Mongolská říše nebyla srovnatelná s ničím, co v dějinách existovalo¹²⁷. Tato expanze začala za vlády chána Čingise, který si podrobil severní Čínu, značnou část střední Asie, jižní Rusko a po Čingisově smrti svou moc rozšiřovali do Koreje i do Evropy a v padesátých letech pokračovali s výboji v čele s chánem Möngkem. Jeho bratr, chán Hülegü, dobyl v roce 1256 Írán a o dva roky později Baghdád, kde zabil sunnitského chalífu, a pokračoval do Mezopotámie a Sýrie. Po dobytí Aleppa byli všichni muslimové zabití a křesťané ušetřeni, Damašek se vzdal bez odporu¹²⁸.

Zlom nastal v roce 1260, kdy mongolské vojsko vedené náčelníkem Ketbughou vyrazilo do Egypta. K bitvě došlo na území Galileje, kde mongoly obklíčila a zničila armáda mamlúků. Po mnoha letech mongolské expanze se ukázalo, že mongolové nejsou všemocní a mnoho z nich posléze upustilo od nestoriánství a přešlo k islámu.

¹²⁴ BRIDGE 1985, s. 290-294.

¹²⁵ MAYER 2013, s. 298.

¹²⁶ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 263.

¹²⁷ MAYER 2013, s. 300.

¹²⁸ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 264-265.

Vlády se ujali egyptští mamlúčtí sultáni, kteří se stali důležitým partnerem pro křižácké státy i pro Přední východ, který za své vlády sjednotili¹²⁹.

5.7 Poslední výpravy do Zámorí

Po odjezdu krále Ludvíka zemřel právoplatný vládce Jeruzaléma, a Zámorí zůstalo bez krále. Došlo k soubojům mezi italskými městskými státy, jejichž předmětem byla moc nad obchodem mezi západní Evropou a křesťanskými i muslimskými zeměmi Východu. Frankové přestali válčit až ze strachu z mamlúků a Mongolů, kteří válčili o moc. V roce 1254 bylo mezi Franky a Mongoly uzavřeno spojení proti muslimům. Mongolové vyplnili Bagdád, zničili Abbásovský chalífát a pokračovali na Aleppo, kde povraždili všechny s výjimkou křesťanů. Dále ovládli bez boje Damašek, kam byl dosazen řecký patriarcha¹³⁰.

V roce 1260 po bitvě u Galileje, kde se Mongolové chytli do pasti nastražené mamlúckým generálem Bajbarsem, se Damašek i Aleppo vrátili do rukou muslimů. Krátce poté Bajbars zneškodnil tehdejšího sultána Kutuze a ujal se jeho funkce. Zanedlouho vytáhl proti Antiochii a Arménům, a přestože nakonec ustoupil, Mongolové ztratili své vůdčí postavení na předním Východě. Nový sultán měl za cíl vyhnání Franků do moře, a tak brzy zamířil na Akkon¹³¹.

Bajbars nenáviděl Franky, protože byli na straně Mongolů, a tak když přišli s požadavkem o propuštění křesťanských zajatců, odmítl je. Na konci roku 1263 docílili dohody o propuštění vězňů z rukou Egyptanů za muslimy držené v Zámorí. Templáři a johanité odmítli zajatce ze Zámorí propustit, čemuž následoval Bajbarsův vstup na francké území. Nejprve ukořistil Nazaret, a pokračoval k Akkonu, který se mu nepodařilo vybojovat, ale zůstaly po jeho zásahu velké škody. V roce 1265 se měl utkat s Mongoly, ale jeho cesta se stočila do Caesareje, vyplnil Haifu a u Akkonu se střetl s králem Hugem a jeho kyperským vojskem, což ho donutilo k návratu do Egypta. Když v roce 1265 zemřel mongolský chán Hülegü a rozhořely se hádky o nástupnictví, ztratili Frankové potenciálního spojence. Přišlo období, kdy byli křesťané nemilosrdně vražděni muslimy¹³².

¹²⁹ HROCHOVÁ 1982, s. 234.

¹³⁰ BRIDGE 1985, s. 301-302.

¹³¹ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 266-268.

¹³² BRIDGE 1985, s. 305-308.

Brzy se Bajbars vydal k Antiochii, která se mu po krátkém dobývání vzdala, Frankové byli krutě potrestáni za své spojenectví s Mongoly a bez boje odešli. Zpráva o dobytí Antiochie podnítila krále Ludvíka, aby opět přijal kříž a začal chystat křížovou výpravu. Na tažení s ním měl vyrazit bratr Karel z Anjou a za cíl výpravy byl zvolen Tunis. Během expedice francouzský král zemřel, jeho bratr byl nucen ji 1. listopadu 1270 předčasně ukončit a nebylo tak dosaženo žádného výsledku¹³³.

Následující rok přijel do Akkonu anglický princ Eduard. Mezitím dobyl Bajbars hrad Krak des Chevaliers, který nedokázal vybojovat ani Saladin, ale po příchodu Eduarda se stáhl do Egypta. Eduard zjistil, že Benátčané dodávají sultánovi vojenský materiál a Janované řídí trh s otroky. Jedním z jeho zisků bylo opětovné získání podpory Mongolů, kteří vyřešili problém nástupnictví a jejich novým vládcem se stal Hülegüův syn Abaga. I přestože byli v Sýrii poraženi muslimové, Eduard si uvědomil, že je se svým stávajícím vojskem slabý a uzavřel příměří s Bajbarsem na 11 let¹³⁴.

V roce 1277 neúspěšně útočil Bajbars na Mongoly v Kilikii a v červenci téhož roku zemřel. Jeho nástupce Kalavun pokračoval v Bajbarsových snahách o vyhnání křesťanů, ale ti řešili občanskou válku a nedokázali se spojit. V té době měli Frankové možnost navázání aliance s Mongoly proti mamlúkům, ale dali přednost smíru s Kalavunem. Jediní johanité toto spojenectví odmítli a v roce 1281 pomáhali Mongolům s invazí do Sýrie¹³⁵.

V křesťanském Akkonu byl roku 1286 korunován posledním jeruzalémským králem Jindřich II. a ve stejném období začali mamlúci obsazovat hrabství Tripolis, aby si tak usnadnili cestu k Akkonu. Jeruzalémský král Jindřich se obrátil s prosbou o pomoc do Evropy, avšak jediní Benátčané se odhodlali k činu. Po vstupu do Akkonu však křižáci zabíjeli ve jménu svaté války všechny muže s vousy v přesvědčení, že zabijí muslimy. Zahynulo tak mnoho křesťanů a v Káhiře došlo ke zrušení příměří. Na počátku roku 1291 se vydalo k Akkonu mamlúcké vojsko, které oblehlo zdejší pevnost a začalo podkopávat hradby¹³⁶.

V květnu přivezl kyperský král Jindřich posily, které ale už nedokázaly změnit to, že se útočníkům o několik dní později podařilo prolomit hradbu. Pouze v jedné

¹³³ MAYER 2013, s. 315-316.

¹³⁴ BRIDGE 1985, s. 309-310.

¹³⁵ Tamt., s. 310-311.

¹³⁶ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 271-274.

pevnosti se udrželi templáři, kteří byli zlikvidováni na konci května a mamlúci pak zdevastovali celé pobřeží, aby se Frankové už nemohli vrátit. Doba vlády Franků v Palestině se těmito událostmi definitivně uzavřela, i když Evropa ještě dlouho věřila tomu, že se jim podaří Svatou zemi obnovit spolu s křižáckými státy¹³⁷.

Jediným pozůstatkem křižáckých území v Levantě zůstal Kypr a Malá Arménie. Přestože byly vypracovány návrhy na nové výpravy, nedošlo k jejich realizaci. V druhé polovině 14. století bylo shromážděno vojsko ve znamení kříže, které vybojovalo Alexandrii, a s bohatou kořistí více na Svatou zemi neútočili. Další tažení, chystané savojským vévodou Amedeem, se proměnilo v záchrannou akci s cílem v Bulharsku a ani žádné další výpravy už se nesnažily o osvobození Jeruzaléma, nýbrž zacílily na výboje osmanských Turků¹³⁸.

¹³⁷ MAYER 2013, s. 320-321.

¹³⁸ HROCHOVÁ 1982, s. 244.

6 Výsledky křížových výprav

Po konci křížových výprav stále přetrvávala idea vybojování Svatých míst pro křesťany. Několik desetiletí po pádu Akkonu se objevovaly návrhy, které měly přimět křesťanskou šlechtu k podpoře dalších křížových výprav. Mezi navrhovateli dalších kruciát byl Benátčan Marin Sanud, který vypracoval detailní plán výpravy do Jeruzaléma a předložil ho papežovi Janu XXII v roce 1321. Asi o deset let později obeznámil yorkshirský šlechtic Roger of Stonegrave anglického krále Edvarda III. s křížáckými plány, založenými na Sanudových hlubokých znalostech Egypta z dob vlády mamlúckých sultánů. Přes precizně propracované návrhy se nepodařilo oficiálně uspořádat novou kruciátu do Svaté země, avšak konaly se menší omezené výpravy. Například v roce 1344 se Benátčané spojili s papežem Klimentem VI. a johanity z Rhodu a zmocnili se důležitého Maloasijského přístavu Smyrna, který připadl johanitům a zůstal jim do roku 1402. Kyperský král Petr I. se svou výpravou v roce 1365 dobyl Alexandrii, kterou si ale nedokázal udržet. Poslední křížová výprava mířila k Nikopoli na sever dnešního Bulharska, kde křížáci pod vedením uherského krále Zikmunda neúspěšně bojovali proti osmanským Turkům¹³⁹.

Kypr si nadále udržel podobu křížáckého státu a i po pádu Akkonu zde byla novým králům na hlavu vkládána jeruzalémská koruna. Až do 14. století na Kypru nedocházelo k výraznějším vnitřním sporům, protože majetková práva baronů byla omezena. Obchod v kyperských přístavech živil jak křesťany, tak i muslimy. Král Petr I. odtud podnikl dvě křížové výpravy do Malé Asie, které nedovedl k vítězství, a když neuspěl s realizací účasti Francie a Anglie na svém další tažení, rozjel se žádat o podporu Karla IV. Ani v Praze neměl štěstí a podmínky výpravy s císařem nebyly domluveny. Nakonec byla vypravena již zmiňovaná výprava do Alexandrie, která se změnila v křížácké rabování a vraždění bez ohledu na náboženskou příslušnost obětí. Následkem této řeže bylo několikaleté uzavření přístupu ke křesťanským svatým

¹³⁹ FLETCHER 2004, s. 100-103.

místům. Ostrov se stal otrokem Egypta a tento stav trval až do roku 1489, kdy Kypr spadl pod vládu Benátčanů a stal se důležitým bodem obchodu s Blízkým východem¹⁴⁰.

Hlavní úkol křížáckých válek, osvobození svatých míst, byl tak splněn jen krátkodobě a jejich dobytí bylo draze zapláceno. Bylo mnoho obětí na straně křesťanů i muslimů v dobytých městech a ve stejné době došlo také poprvé k židovským pogromům. Tyto události vyvolaly u muslimů reakci džihádu provázeného stejnou krutostí, jaká byla příznačná právě v období kruciát. Příchod západních křesťanů nepřinesl ani vytoužené osvobození, ale naopak znevolnil Východní obyvatele a po vyhnání latinců se již na Východ nevrátili tolerantní Arabové, ale fanatičtí muslimští mamlúkové. Pomoc se měla dostat také byzantské říši, ale křesťanští dobyvatelé považovali zde získaná území za svou kořist. Křížáci selhali v krizových okamžicích, kdy se místo sjednocení svářili a nacházeli si stále nové konflikty¹⁴¹.

Sféra ekonomiky a kultury byla bezesporu ovlivněna událostmi křížových výprav. Vybojování přístavů Východu křížáky oživilo jejich obchod s Itálií. Prostřednictvím obchodu docházelo ke styku s muslimskými oblastmi Sýrie a Palestiny. Velikým ziskem pro hospodářské odvětví bylo poznání cukrové třtiny a jejím zpracování ve výrobě cukru. Křížáci se také získali znalost tkaní vzácných látek a výroby některých druhů skla. Evropské umění bylo ovlivněno prvky arabské či byzantské architektury. Ze Španělska a Sicílie, kde docházelo k soužití muslimské i křesťanské společnosti, pronikaly na západ literární, vědecké a filosofické poznatky z Východu. Mnoho vlivů do Evropy proniklo z jižní Itálie, která do poloviny 11. století patřila k byzantské říši. Západoevropská literární tvorba se nechala inspirovat boji s muslimy a tyto příběhy jsou známy pod pojmem rytířská poezie¹⁴².

Je třeba si všimnout snahy obou stran o uzavírání smírů v průběhu křížových výprav, přestože byly často nakonec jednou či druhou stranou porušeny. Tento příklad vidíme již v první křížové výpravě, v jejímž průběhu vyjednali křížáci u Šajzaru a Tripolisu s Araby mír. Křížáci následně tuto dohodu porušili, ale již první křížovou výpravu doprovázely pokusy o krátkodobá smíření mezi soupeři. Po první křížové výpravě toto snažení pokračovalo a stalo se nedílnou součástí křížových výprav. Dalším obdobným případem bylo putování francouzských vojáků do Jeruzaléma během druhé

¹⁴⁰ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 278-280.

¹⁴¹ Tamt., s. 288-290.

¹⁴² HROCHOVÁ 1982, s. 247-249.

kruciáty, které nechali Turci projít bez újmy svým územím, protože byli už tak dost sužováni útoky Byzantinců. Při posledním tažení porušili křižáci příměří s mamlúckým sultánem Kalavunem, když po vstupu do Akkonu pozabíjeli všechny vousaté muže bez ohledu na jejich vyznání. Mamlúci poté vypálili celé pobřeží, aby se křižáci již nemohli vrátit a ukončili tak vládu Franků v Palestině.

7 Závěr

Tato práce byla zaměřena na vývoj vztahů islámu a křesťanství v období křížových výprav. Tato dvě náboženství mají některé společné hodnoty a postavy, z čehož plyne jejich vzájemný respekt. Mým cílem bylo vymezit specifika obou náboženství a dále proniknout do období křížových výprav a objasnit vzájemné vztahy mezi muslimy a křižáky během tohoto období.

První dvě kapitoly se věnovaly každému náboženství zvlášť, byl popsán jejich vznik a vývoj, zásady dané konfese. Taktéž bylo pohovořeno o zásadních knihách a postavách obou náboženství. V další kapitole jsem se věnovala událostem, které probíhaly před ustanovením křížových výprav, a pro správné uvedení do kontextu bylo třeba se s nimi seznámit. Mezi tyto události patří Arabská expanze, příchod seldžuckých Turků do Levanty a vyhlášení křížových výprav v Clermontu. V další části práce byl na počátku kapitoly dán prostor pojmu svaté války a vymezení období kruciátů a rozsáhlý zbytek kapitoly se pak věnoval událostem křížových tažení. Prvním třem kruciátům byly věnovány samostatné podkapitoly, protože se jednalo o důležitá tažení s výrazným přínosem pro mou práci. Čtvrtou až sedmou kruciátu jsem pak shrnula v rámci jedné podkapitoly, protože vývoj vztahů v tomto rozmezí nebyl v pramenech příliš zmiňován a vystupovaly do popředí jiné spojitosti. Během posledních dvou výprav opět vystupovaly do popředí vztahy mezi křesťany a muslimy, a je jim proto věnována poslední podkapitola této části. Pátá kapitola pak shrnuje výsledky křížových výprav a obsahuje jak informace načerpané z knih, tak mé vlastní shrnutí toho, co bylo důležité v období válek za dobytí křesťanských Svatých míst.

Papež Urban II. v Clermontu svolal tažení, které mělo osvobodit křesťanskou Svatou zemi, avšak bez záměru, aby tyto výpravy trvaly další dvě století. Tato tradice se mnohdy měnila v krvavé masakry jak ze strany křesťanů, tak i od jejich protivníků. Realizace džihádu muslimy přišla po dobytí Jeruzaléma křižáky v roce 1099, a posléze byla od křižáků vybojována některá území zpět. V tomto období, po vzniku křižáckých států v Zámorí, můžeme pozorovat velké vlivy obou kultur, především přebírání zvyklostí a dovedností od východních nepřátel. První kruciáty měly významný přínos pro tuto práci a je jim věnováno několik podkapitol. Po četných neúspěších pozdějších

křížových tažení se však jejich záměr přesunul od prvotní koncentrace na získání Levanty a období výprav na toto území rokem 1291 končí.

Ve své práci jsem přiblížila zásady a specifika dvou nejrozsáhlejších světových náboženství. Bylo vymezeno období předcházející křížovým výpravám a nejrozsáhlejší část byla koncentrována na vztahy mezi náboženstvími v průběhu křížových výprav. V textu byly zahrnuty metody kompilace, analýzy a komparace. Byly využity odborné historické prameny a malou část textu jsem čerpala ze zvukového záznamu přednášek významného českého islamologa, profesora Luboše Kropáčka. Dokument jsem obohatila o obrazové přílohy ve formě map, které znázorňují územní změny v popisovaném období.

8 Seznam použitých pramenů

Tištěné zdroje:

BEINERT, Wolfgang. *Malé dějiny křesťanského myšlení*. 1. české vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012. Studium (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 978-80-7195-541-2.

Bible: písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 7. přeprac. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1996. ISBN 80-85810-11-5.

BRIDGE, Anthony. *Křížové výpravy* (M. KREYSOVÁ, Překl.). Vyd. 1. Londýn, Panther Books, 1985. ISBN 978-80-7335-314-8.

DENNY, Frederick, Mathewson. *Islám a muslimská obec*. 2.vyd. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-85190-96-6.

FLETCHER, Richard. *Kříž a půlměsíc* (P. VEREŠ, Překl.). Vyd.1. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1145-3.

HROCH, Miroslav – HROCHOVÁ, Věra. *Křížáci v Levantě*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1975, 309 s.

HROCHOVÁ, Věra. *Křížové výpravy ve světle soudobých kronik*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, 255 s.

CHALUPA, Aleš – MENDEL, Miloš – VRZAL, Miroslav a kol. *Náboženství světa I: západní tradice*. Vývoj křesťanských rituálů. Zbiral, David. Brno: Masarykova Univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7199-5.

Islám - náboženství, historie a budoucnost. Vyd. 1. (R. JANDA, Překl.). Brno: Jota, 2010. ISBN 978-80-7217-628-1.

KLÍČOVÁ, Marcela. *Vzestup křesťanství: dějiny prvních pěti století církve*. Praha: Návrat domů, 2009. ISBN 978-80-7255-190-3.

Korán, 1. vyd. (I. HRBEK, Překl.). Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0246-4.

KUBLER, Michel - MROWIEC, Katia - SFEIR, Antoine (2009). *Bůh, Jahve, Alláh: vše, co nás zajímá o křesťanství, judaismu a islámu: 100 odpovědí na základní otázky víry: víra židů, víra křesťanů, víra muslimů*. Vyd. 1. Ilustrace Olivier André. Praha: Garamond. ISBN 978-80-7407-058-7.

MARTY, Martin E. *Křesťanský svět: celosvětové dějiny křesťanství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2014. ISBN 978-80-7325-346-2.

MAYER, Eberhard, Hans (2013). Vyd.1. Dějiny křížových výprav (J. KNAP, Překl.). Praha: Argo. ISBN 978-80-257-0933-7.

OHLER, Norbert (2004). *Válka a mír ve středověku*. Vyd. 1. Jinočany: H & H. ISBN 80-86022-91-9.

PARTNER, Peter (2003). *Bůh válek: Svaté války mezi křesťanstvím a islámem* (M. KAFKOVÁ, Překl.). Vyd. 1. Brno: BB art. ISBN 80-7341-028-1.

ROUX, Jean-Paul (2015). *Střet náboženství: dlouhá válka mezi islámem a křesťanstvím (7. až 21. století)*. Vyd. 1. Praha: Rybka. ISBN 978-80-87950-13-5.

WINTER, David (2010). *ABC křesťanství*. 1. české vyd. Praha: Česká biblická společnost. ISBN 978-80-87287-05-7.

Elektronické zdroje:

Záznam ze salesiánského formačního setkání k Islámu v Evropě [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.ascczech.cz/rs/view.php?cisloclanku=2015110004>.

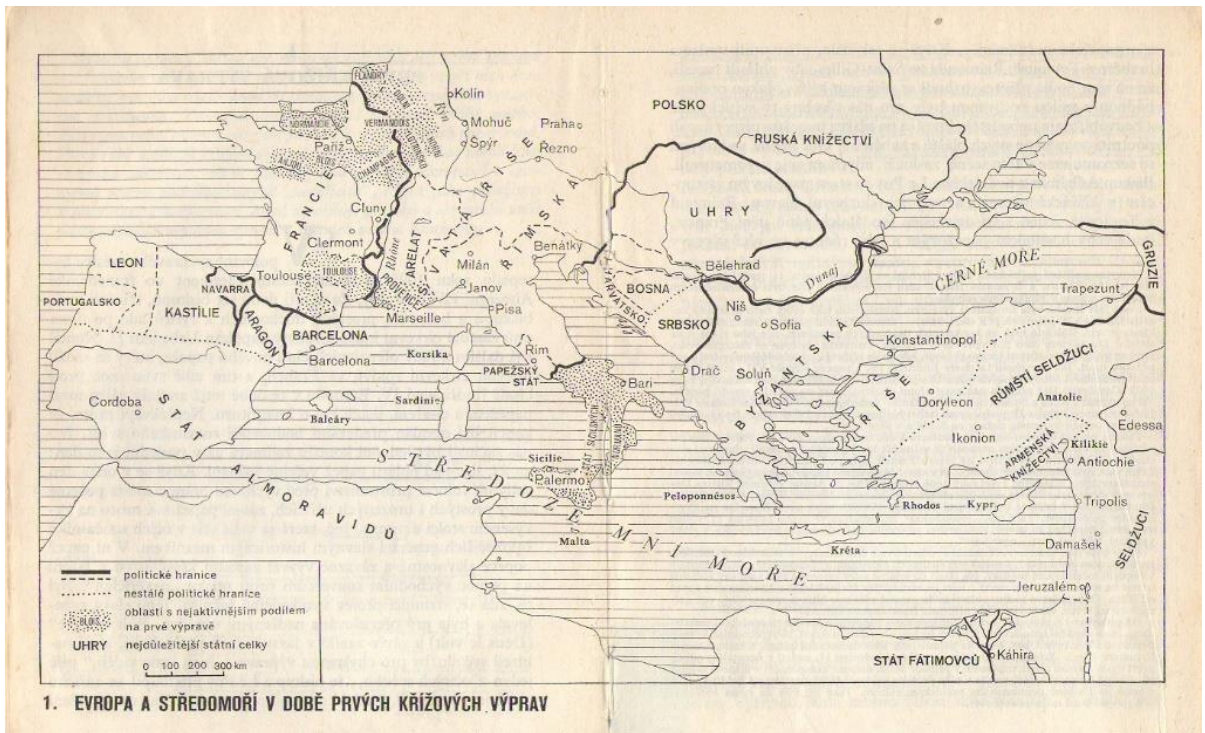
9 Resumé

This bachelors thesis summarize relationships between Islam and Christianity during the period of Crusades. It concentrates on relations between eastern and western warriors and analyses the impact that these events had to newcomers from Europe.

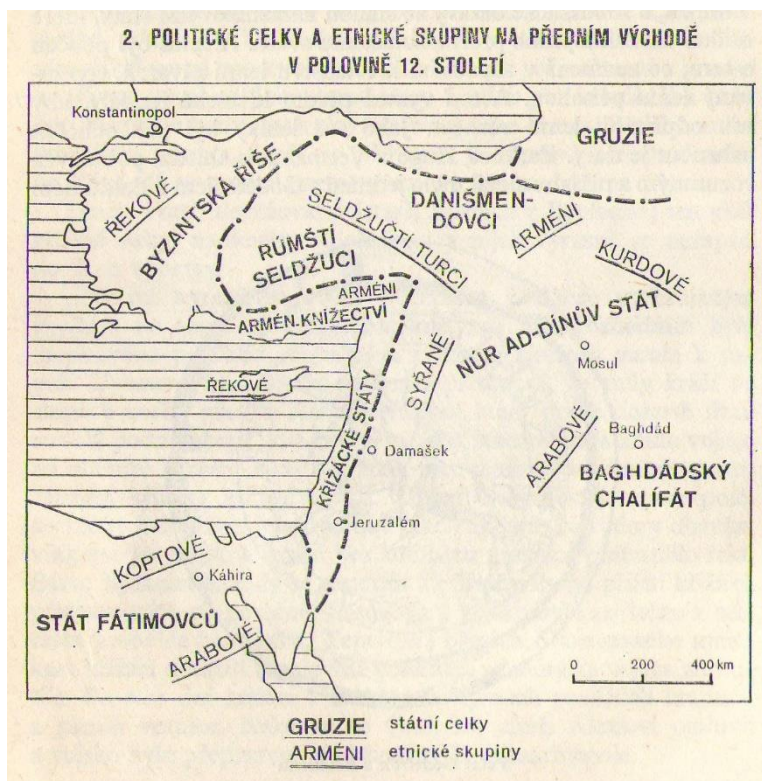
My work is divided into five chapters, while the first and second chapters concentrate on Christianity and Islam, their principles, Holy books and important persons. Next chapter describes events which went before the beginning of Crusades, which includes an Arabian expansion, arrival of the Turks to the East Mediterranean and the Clermont council in 1095. Next part centers the period of Crusades, examines main events of this term and analyses relationships between crusaders and muslims. The era of Crusades officially ends in 1291, but even after their end the idea of war in the name of God remained. Also some new campaigns were realized later and I mention it in last part of the fifth chapter.

In my thesis I used methods of compilation, analysis and comparison. I worked with expert publications by Czech and foreign authors. I also used a small part of voice record from lectures by significant Czech islamologist, Prof. Luboš Kropáček. My work is enriched of an pictorial material with maps of territorial development in the period of Crusades.

10 Přílohy

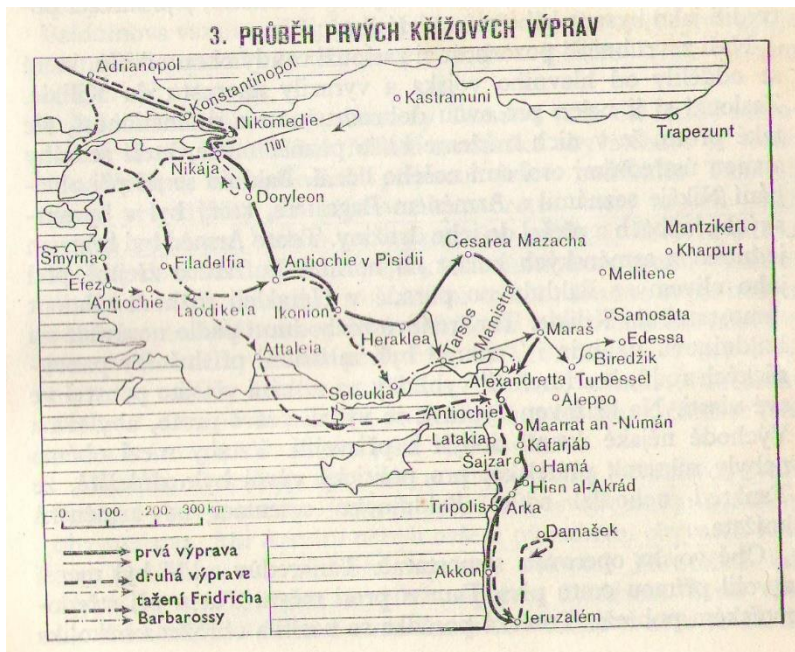
Obr. 1: Evropa a Středomoří v období křížových výprav¹⁴³.

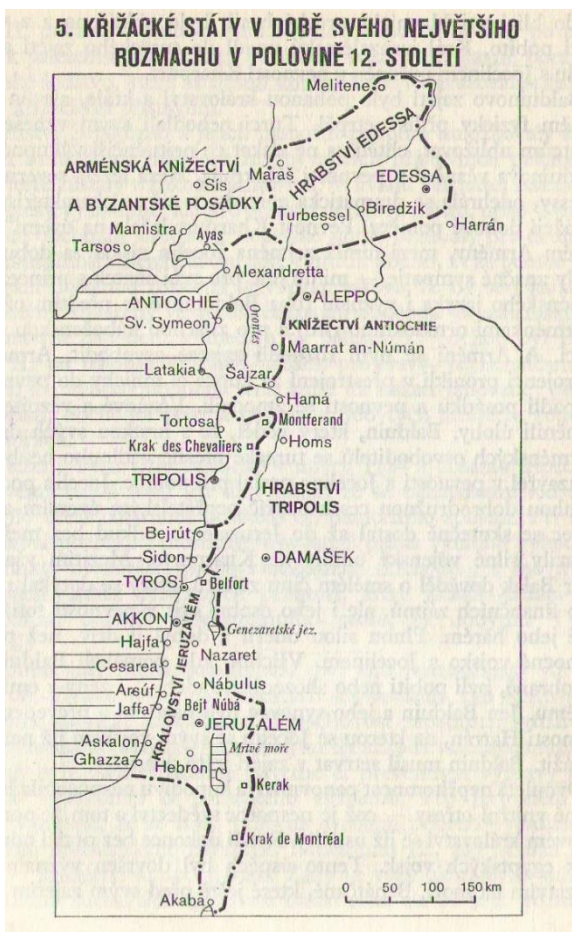
Obr. 2: Politické celky a etnické skupiny na Předním východě v polovině 12. století¹⁴⁴.

¹⁴³ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 8-9.

¹⁴⁴ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 24.

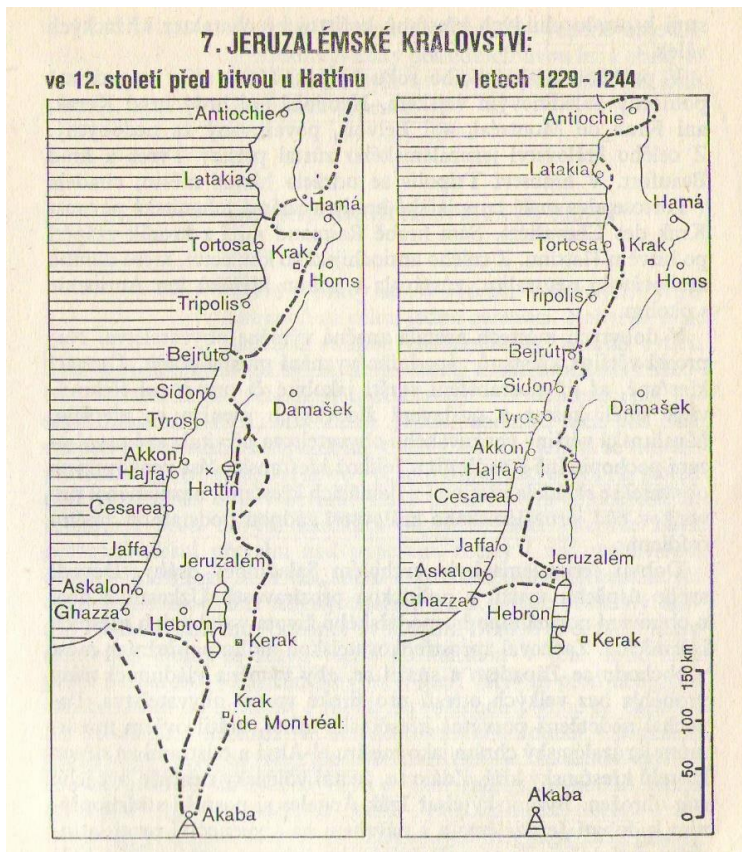
Obr. 3: Průběh prvých křížových výprav¹⁴⁵.

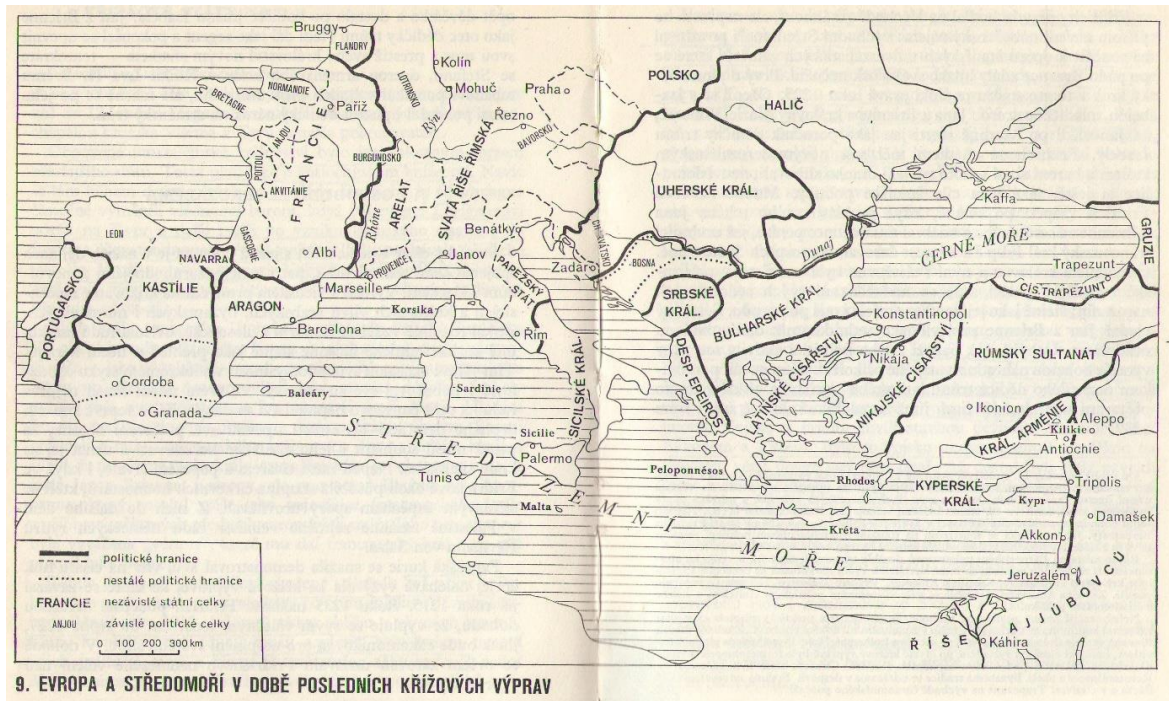
Obr. 4: Křížácké státy v době svého největšího rozmachu v polovině 12. stol¹⁴⁶.

¹⁴⁵ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 37.

¹⁴⁶ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 97.

Obr. 5: Jeruzalémské království před bitvou u Hattínu a v letech 1229-1244¹⁴⁷.

Obr. 6: Evropa a Středomoří v době posledních křížových výprav¹⁴⁸.

¹⁴⁷ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 169.

¹⁴⁸ HROCH, M. – HROCHOVÁ, V. 1975, s. 248-249.